



## **Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online**

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### **Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor**

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### **Ophavsret**

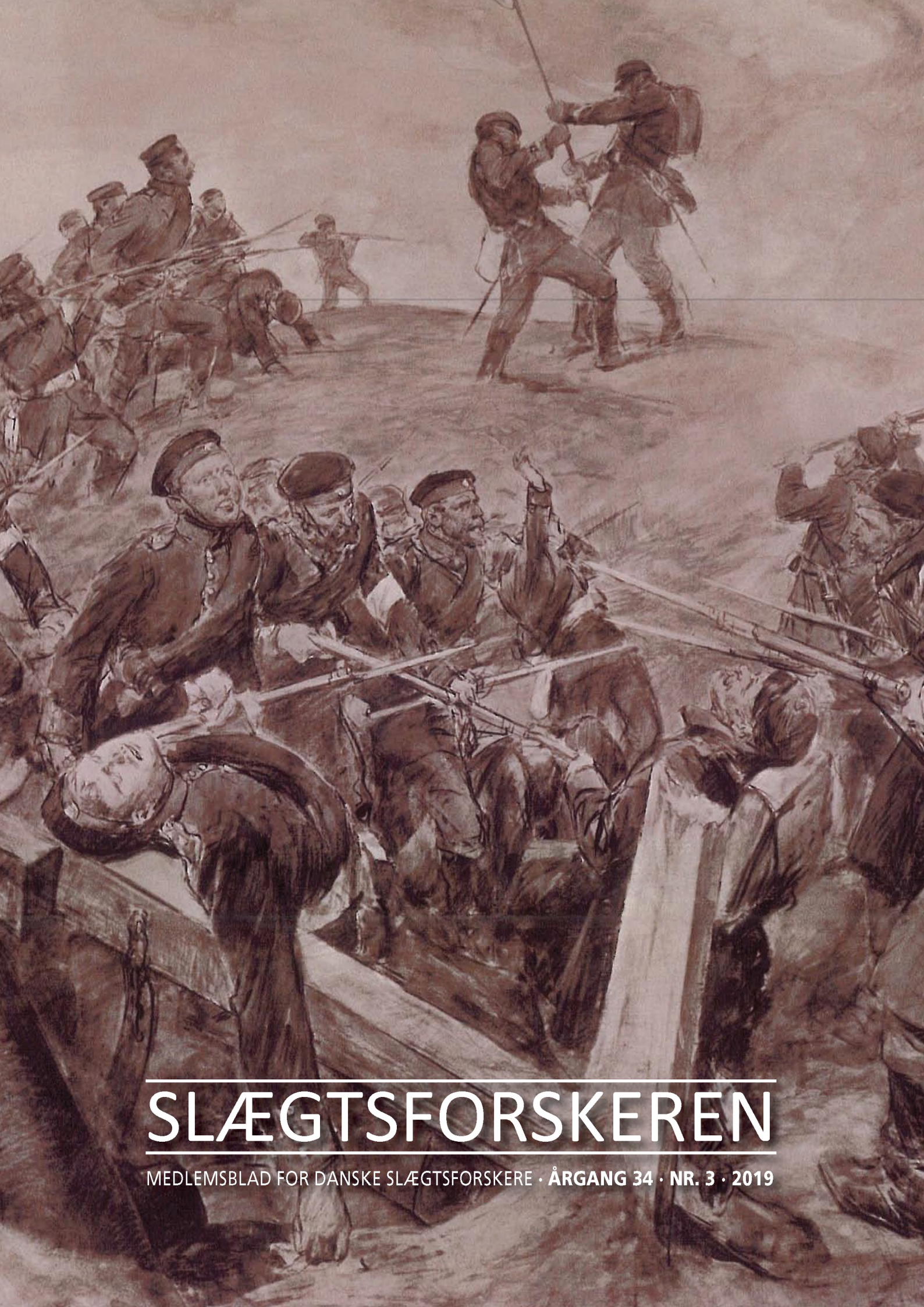
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### **Links**

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>





---

# SLÆGTSFORSKEREN

---

MEDLEMSBLAD FOR DANSKE SLÆGTSFORSKERE · ÅRGANG 34 · NR. 3 · 2019





Udgives af foreningen Danske  
Slægtsforskere  
www.slaegt.dk

**Mail- og adresseændringer:**

opdateres af medlemmerne via  
hjemmesiden.  
Log ind og vælg "Mine indstillinger"  
øverst til højre. Læs evt. mere her:  
www.slaegt.dk > Foreningen >  
Kontakt > Ny mailadresse

**Ind- og udmeldelse**

Indmeldelse sker via webshoppen  
www.dsshop.dk  
Udmeldelse sker via  
udmeldelsesformularen på  
hjemmesiden eller ved at sende mail  
til ekspedition@slaegt.dk

**Redaktionen:**

Kathrine Tobiasen, ansvarshavende  
redaktør  
Korsagervej 13, 8940 Randers SV  
Tlf. 41 28 65 30, kto@slaegt.dk  
Redaktionsmedlemmer:  
Anton Blaabjerg, Per Andersen og  
Henning Karlby  
Korrektur: Henning Beck og  
Kirsten Sanders.

Redaktionen kan kontaktes via  
hjemmesiden:  
Foreningen > Bladet > Kontakt  
redaktionen.

**Layout, sats og tryk:**

www.helmertryk.dk  
Trykoplæg: 8.200 eksemplarer

Artikler i bladet afspejler ikke  
nødvendigtvis foreningens holdning.  
Artikler uden forfatterangivelse kan  
betragtes som foreningsstof.  
Redaktionen påtager sig intet ansvar  
for uopfordret indsendt materiale og  
forbeholder sig ret til at redigere i  
tilsendte artikler.  
Eftertryk er tilladt efter aftale med  
redaktionen. Det skal forsynes med  
tydelig kildeangivelse, ligesom  
redaktionen skal have tilsendt en kopi.

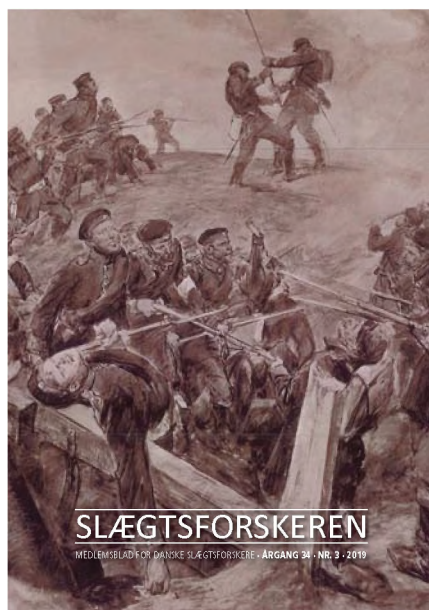
Bladet udkommer 4 gange årligt.

**Næste deadline:** 1. november 2019  
**Udkommer:** December 2019  
1. februar 2020 Marts 2020

Bladet sendes gratis til medlemmer af  
Danske Slægtsforskere.

## Indhold nr. 3 – september 2019

- 3** Formandens klumme
- 4** Hvordan man ad omveje får vished, 1. del
- 11** Find din slægt på Safe-Haven.dk
- 14** Såret, der hjalp livet. Min oldefar Svend Svendsen
- 19** Tema: Slægtsforskning uden kirkebøger
- 31** Nyheder fra Slægtsforskernes Bibliotek
- 32** Med oldefar i luften
- 37** Min tipoldemors familie:  
Slægterne Goedecke, Hellemann og Wied
- 40** Gotisk tekstprøve
- 41** To skeer gennem 192 år
- 43** Sogneprotokoller
- 44** Sådan kan man finde en fødsel
- 46** Livet på landet før i tiden
- 48** Sønderborg Slot som husvildeboli



### Forsiden

Forsidebilledet viser en detalje fra Erik Henningsens dramatiske billede med titlen *Stormen paa Dybbøl 18. April 1864*. I dette nummer, s. 14, kan du læse en artikel om en dansk soldats oplevelser i krig.  
Creative Commons.



## Formandens klumme

# Sommerhilsen fra bøhlandet

Ind imellem familiebesøg, småture rundt i landet (ja, til slægtens oprindelsessteder) og frugthøst i haven er det mærkeligt nok slægtsforskning, der står højest på agendaen.

Familien bliver mildt overtalt til at tage DNA-tests, og jeg tjekker listerne med medlemmer af det danske nazistparti under 2. verdenskrig, DNSAP, også kaldet Bovrup-kartoteket, således at der kan ske udgivelse af en udvidet liste ultimo 2019.

I øjeblikket arbejder bestyrelsen hårdt på at implementere en ny hjemmeside, som vi forventer kommer i luften ultimo 2019. Indholdet vil i første omgang formentlig blive det samme som i den nuværende hjemmeside, men i en ny forklædning, men vi arbejder hårdt på at lave en struktur, der vil gøre det meget nemmere både for nye og uerfarne slægtsforskere og for de mere garvede at finde de oplysninger, de leder efter – eller som de slet ikke vidste eksisterede.

Samtidig er det nødvendigt, at vi får implementeret et nyt *Kirsten Sanders*

medlemssystem. Arbejdet med dette skrider planmæssigt fremad, selv om der – ligesom altid – er udfordrende knaster, der skal glattes ud.

Foreningens økonomi er altid spændende at se på. Lige nu ser det slet ikke så ringe ud. På trods af de store investeringer, som vi har forpligtet os til – ikke mindst i forbindelse med udvidelsen af Slægtsforskernes Bibliotek – har vi været så heldige (læs: dygtige), at vi indtil videre har fået et tilskud på 50.000 kr. hertil.

Det betyder dog ikke, at det ikke er nødvendigt at tegne sig som sponsor af Slægtsforskernes Bibliotek! Jeg kan kun anbefale, at du støtter Bibliotekets arbejde. Det har faktisk været nødvendigt at udvide Bibliotekets lejemål med mange m<sup>2</sup>, fordi Biblioteket (heldigvis) modtager utallige donationer, både fra private og fra statslige biblioteker.



## Ændringer af Forum og administration

I løbet af efteråret og frem til slutningen af 2019 planlægger foreningen en række ændringer af vores systemer, der både bliver moderniserede og får tidssvarende funktioner. Vi beklager på forhånd eventuelle gener og udfordringer, der måtte komme i indkørfasen. Man skal specielt være opmærksom på følgende.

### Nyt udseende af Forum

Foreningens Forum er meget benyttet med mange indlæg og mange besøgende hver dag.

Vi opdaterer det software (platform), som vores Forum kører på. Det betyder et ændret udseende og større brugervenlighed, men alt indholdet vil være uændret i forhold til tidligere.

Enkelte funktioner udgår i det nye system eller vil blive implementeret på et senere tidspunkt.

### Nyt medlemssystem

Foreningen har indgået aftale om overgang til et nyt, standard medlemssystem, der anvendes af et større antal andre foreninger i Danmark. Systemet er specielt designet til foreninger, herunder foreninger med lokale afdelinger/foreninger, og der er mange muligheder for at konfigurere systemet i forhold til behovene i Danske Slægtsforskere. Vi forventer, at en række manuelle processer i dag vil blive automatiseret.

Vær specielt opmærksom på:

- Vi gør alt, hvad vi kan, for at sikre korrekt overførsel af medlemsdata fra det nuværende system til det nye system. Men når det nye system annonceres (september/oktober), er det en god ide at tjekke, at man kan logge ind, samt at tjekke sine stamdata såsom adresse og e-mail.
- I det nye medlemssystem har det enkelte medlem mulighed for at ændre alle sine oplysninger via sin egen side med stamdata. Det vil derfor fremover være sådan, at disse oplysninger skal opdateres af medlemmerne selv.
- Der burde ikke være de store ændringer i opkrævningerne af kontingent, når vi når frem til januar 2020, bortset fra, at vi regner med bedre forklaringer på opkrævningen. Men da de bagvedliggende systemer ændres, kan det ikke udelukkes, at der kan opstå fejl. Vi gør selvfølgelig, hvad vi kan, for at undgå fejl, men håber på forståelse, hvis det alligevel skulle ske.

Henvendelser med spørgsmål – nu og i indkørfasen – kan rettes til [ekspedition@slaegt.dk](mailto:ekspedition@slaegt.dk).

# Hvordan man ad omveje får vished

## 1. del



Af Jørn Dietrich

Parkvej 18, 2830 Virum  
jdparkvej18@gmail.com

Denne artikel beskriver, hvordan søgningen efter svar på et enkelt spørgsmål ledte forfatteren ud på mange og lange omveje og åbnede for et væld af nye spørgsmål. På grund af historiens omfang har det været nødvendigt at dele artiklen i to dele. Sidste del følger i næste nummer af Slægtsforskeren

### Indledning

Da jeg begyndte på slægtsforskning for flere år siden, var en af mine første prioriteter at finde ud af, om historien, der cirkulerede i familien, om hvem der var min farmors far, var sand. Men som det så ofte sker, når man begynder at løse et familiært mysterium, fandt jeg overraskende oplysninger, som bevirkede, at jeg skulle ad lange og besværlige omveje, før jeg fandt svar på det spørgsmål, jeg var begyndt med.

Da jeg begyndte at søge efter min farmor og oldemor i forskellige arkivalier, dukkede der nogle meget overraskende oplysninger op fra 2. Verdenskrig om min farmors og mine forældres problemer med deres af besættelsesmagten påståede tyske statsborgerskab (familien mente, at de bestemt var danske statsborgere) og nogle endnu mere uventede forhold om min farfars skæbne under og efter krigen. Det var oplysninger som kom helt bag på mig, og som førte til en tur til Berlin og søgning i Politisches Archiv i Auswärtiges Amt (det tyske udenrigsministerium). Og pludselig var mit fokus et helt andet, end da jeg begyndte. Det blev en odysse med søgning i meget forskelligartede arkivalier, lige fra kirkebøger og folketællinger over indfødsretsager fra Justitsministeriet, videre til Rigspolitiets Fremmedafdeling og Statsadvokaten for særlige Anliggender, Hærens Flyvertropper, Kongelig Dansk Aeroklub og endelig Auswärtiges Amt og Landesarchiv i Berlin.

I artiklen beretter jeg om processen med at finde rundt i de meget forskellige arkivalier, og hvordan oplysninger i et arkiv ledte mig videre til det næste arkiv. Der har skulle tolkes mange arkivalier undervejs og spekuleres over, hvordan jeg

kom videre. Det resulterede ofte i spørgsmål til Rigsarkivets arkivarer og deres efterfølgende hjælp. Det har været en langsommelig proces, som har krævet en hel del tålmodighed, især alle de gange, der skulle søges om adgang til arkivalier, som ikke var umiddelbart tilgængelige. Det har taget ca. seks år at nå til de oplysninger, der præsenteres i denne artikel, men processen er ikke slut endnu, idet det ofte hænder, at mine tanker kommer til at kredse om et bestemt emne, som stadig har nogle delvist ubesvarede spørgsmål, og hvor der dukker nye forslag op til arkivalier, som jeg ikke før har tænkt på at undersøge. Og det sker nogle gange, at det giver nye oplysninger, som dog ikke ændrer ved allerede kendte oplysninger, men giver supplerende informationer.

### Mysteriet om min farmors far

Det begyndte med, at jeg gerne ville løse mysteriet om, hvem min farmors far var. Farmor hedder Ellen Rigmor Jørgensen. Hun var født 29. december 1883 – eller var det 1884? Ingen i familien var sikre på årstallet eller vidste, hvor hun var født, og altså heller ikke på, hvem der var hendes far. I familien har det lige siden min barndom været fortalt, at faren angiveligt skulle være prins Rudolf af Østrig-Ungarn (ham med Meyerling-dramaet). Han skulle angiveligt have været i København, hvor han boede på Hotel D'Angleterre på samme tidspunkt i 1883-1884, som min oldemor, Johanne Jørgensen, arbejdede på hotellet som oldfrue. Det var min faster, der med stor alvor fortalte historien. Hun var en god (og lidt for fantasifuld, syntes jeg dengang) fortæller, og hun kunne godt lide at fortælle historier, som hun i øvrigt havde mange af fra sit lange, begivenhedsrige liv. I mange år var det bare sådan, historien lød, og der var ingen, der satte spørgsmålstejn ved den. Jeg har en gang direkte spurgt min far, om han havde hørt oldemor Johanne sige, at prins Rudolf var farmors far, og han svarede: Ja, hun har fortalt mig det. Det svar overraskede mig meget, for egentlig havde jeg aldrig rigtig troet på historien, men min far var et meget troværdigt menneske, og når han bekræftede historien om, at ikke alene var prins Rudolf far til min farmor, men derudover fortalte, at min oldemor Johanne på et tidspunkt pludselig var kommet til penge, så hun kunne leje en stor lejlighed i Tordenskjoldsgade og indrette den til



pensionat, samt at hun tillige kunne give min farmor en stor medgift ved hendes bryllup med min farfar i maj 1907. Ja, så var der måske noget om historien.



*Fra venstre min farmor Ellen Rigmor og oldemor Johanne Jørgensen. Omtrent 1890*

### Min farmors mor

Min farmors mor hed Johanne Jørgensen, født 22. juli 1859 i Kerteminde. Hun voksede op under fattige kår i en familie, hvor faren, Jørgen Nielsen, var daglejer. Han havde kun lejlighedsvis arbejde og var tilmed drikkfældig, så moren, Larsine Kragh, måtte også finde arbejde for at forsørge familiens otte børn.

Da Johanne var 10 år gik det galt for familien. Farens drikeri er taget til, og han har ikke noget arbejde, så i vinteren 1869 kan han ikke betale husleje for det baghus i Langegade, familien bor i, og de må flytte på fattiggården i Kerteminde. Fem af børnene er endnu ikke konfirmeret og flytter med på fattiggården. Så snart de er konfirmeret, får de deres skudsmålsbog, og så er det ud at tjene. Faren dør i juni 1871, kun 45 år, af en hjerneblødning, ifølge dødsattesten forårsaget af drikkfældighed. Da faren dør, bliver moren tilkendt fattighjælp af Kerteminde Kommune, men hun bliver boende på fattiggården med de fem børn.

I 1873 fylder Johanne 14 år og får sin skudsmålsbog af byfogeden i Kerteminde. Det er 31. oktober 1873, og i byfogedens protokol for til- og afgang er registreret, at hun tager til Nyborg 6. november 1873, samme dag som hendes mor Larsine døde. Hun blev begravet 12. november, så Jo-

hanne var formentlig ikke med til begravelsen. Selv om afstanden mellem Nyborg og Kerteminde kun er ca. 20 km, var der dengang ingen offentlige transportmidler, og at rejse frem og tilbage var ikke noget, man bare gjorde.

I Nyborg kom Johanne i huset hos en slagtermester, Anton Marius William Worm, i Nørregade 36. Hun blev ansat som tjenestepige, men har sikkert også gået til hånd i slagterforretningen. Hos Worm var hun i 6 år, indtil hun ved skiftedagen 1. november 1879 rejste til København. Det undrer mig, at hun rejste, for hendes to ældre søstre, Stine Marie og Marie, boede begge i Nyborg og havde etableret sig med mand og børn. Stine Marie havde en datter på et par år og boede sammen med faren, Mads Jakob Sørensen, og Marie havde en søn på tre år og blev i 1881 gift og fik fem børn med sin mand, Iver Lauridsen. Så Johanne havde en del familie i byen, og efter seks år har hun sikkert også lært andre unge at kende og altså haft et vist socialt netværk. Jeg ved ikke, hvad der fik hende til at rejse til København, men hun har måske tænkt, at mulighederne var større i København end i Nyborg.

I København er Johanne første gang registreret i folketællingen for 1. februar 1880. Hun er 20 år og er i huset som tjenestepige hos en tømrermester, Hans Arne Martinus Sivertsen, i Dannebrogsgade 49, 1. sal. Han er 43 år gammel, gift og har to børn på 13 år. Johanne er i huset hos denne familie i ca. 2½ år, hvorefter hun fra 1. oktober 1882 kommer i tjeneste hos kammerherre Frederik Adolf Zepelin. Han bor med sin kone og en slægtning samt en anden tjenestepige på Vesterbrogade i nr. 41 A i forhuset. Han er 65 år gammel, og hans kone er 73 år.

### Johanne bliver gravid

Nu går der knap et halvt år, og omkring marts/april måned 1883 bliver Johanne gravid, mens hun er tjenestepige hos kammerherre Adolf Frederik Zepelin og hans familie, som nu er flyttet til Rømersgade 7, 4. sal i København. Hun bor i lejligheden og er tjenestepige sammen med en anden 15 år ældre kvinde, Bodil Kristine Mathisen. I december skal Johanne føde sit barn, men hvor tager hun hen? Hun føder ikke i det sogn, hun bor i. Tager hun hjem til Kerteminde? Nej, her har hun ingen familie tilbage, og hun tager heller ikke til søstrene i Nyborg. Så jeg kunne ikke umiddelbart finde farmors fødsel. Men så skete der noget, som ændrede mit fokus.

### Farmors ansøger om generhvervelse af dansk indfødsret

Da min mor døde, fandt jeg et dokument i en skuffe i hen-



des chatol. Her lå temmelig rodet mange fotografier, breve, forskellige personlige papirer fra min far og mor og tillige det nedenfor viste dokument fra Det kongelige danske Indenrigsministerium. Dokumentet gør vitterligt, at min farmor 19. juni 1946 fik generhvervet sin danske indfødsret! Jeg havde aldrig tænkt over, at farmor havde været tysk, og heller ikke, at min farfar var født tysk statsborger, og at hun i 1946 igen blev dansk. Farfar havde været ansat på Det tyske Gesandtskab i København som presseattache fra 1920, og også da Hitler kom til magten i 1933. Jeg havde også opsnappet noget om, at farmor og farfar var blevet skilt på et tidspunkt, måske var det omkring det tidspunkt, hvor han nægtede at melde sig ind i nazistpartiet, eller da han i november 1941 pludselig blev sendt til Berlin. Disse forhold havde jeg gennem min opvækst hørt om, lidt hist og lidt her, men egentlig ikke noget konkret og slet ikke noget sammenhængende. Et af spørgsmålene, som udkrystalliserede sig med tiden, var følgende: Var farfar nazist? Og hvorfor blev han sendt til Berlin under krigen? Min far og faster talte aldrig om deres far, så der var en hel del ubesvarede spørgsmål i familien, som har ligget i mange år og ventet på svar. Det vender jeg tilbage til senere i artiklen.



Farmors indfødsretsbevis fra 19. Juni 1946

Jeg sad og så på dokumentet. Øverst og nederst er der nogle stempler, der ser ud som myndighedsstempler. Det mest interessante står nederst til venstre:

*Ind. M. 2 (rettet med blæk til 3). Expkt. 1944. J. Nr. 62/442.*

Det er fra Indenrigsministeriets 3. ekspeditionskontor, 1944. Journalnummeret 62 henviser til en indfødsretssag nr. 442. Det er farmors indfødsretssag fra 1944. På indfødsretsbeviset står, at hun er født 29. december 1883 i København, men desværre ikke hvilket sogn. I min mors skuffe lå også et gammelt tysk rejsepas. Det var min farmors, udstedt på Det tyske Gesandtskab i København 1. april 1921. Her står, at hun er født 29. december 1884 i *Kopenhagen*.

### Farmors indfødsretssag bestilles

Indfødsretssagen måtte kunne give mig noget at gå videre med, så jeg søgte om tilladelse til at se hendes journalsag. Efter et par ugers ventetid fik jeg journalsagen udleveret på Rigsarkivet, og da jeg åbnede chartekket og begyndte at læse de mange dokumenter, skal jeg lige love for, at skeletterne efterfølgende raslede ud af skabet. Ud over farmors sagsakter, som består af 43 dokumenter, var der henvisning til en indfødsretssag, journal nr. 62.588/44, som var min fars. Han havde altså også været tysk statsborger. Endvidere viste det sig, at min mor intetanende blev tysk, da hun i 1945 giftede sig med min far. Og ikke nok med det, men min storebror, som er født i 1946, blev født som tysker. Min far søgte om dansk statsborgerskab i 1944, men fik det først i foråret 1948, hvorved min mor og bror automatisk fik dansk statsborgerskab. Og endelig var der også en del oplysninger om min farfar, oplysninger som senere fik mig til at tage til Auswärtiges Amt i Berlin (Det tyske Udenrigsministerium).

Min farmors sag viste, at hun havde søgt om generhvervelse af sit danske statsborgerskab 7. juli 1944. Det var under den politiløse tid, hvor de tyske besættelsesmyndigheder forlangte, at danskere skulle have et særligt legitimationskort, som skulle forevises, hvis man blev stoppet af tysk politi eller HIPO. Da farmor ville hente sit legitimationskort på folkeregistret på Gentofte Rådhus, fik hun at vide, at hun ikke kunne få et dansk legitimationskort, da hun stod anført som tysk statsborger. Det kom som et chok for hende, da hun bestemt mente, at hun var dansk. Hun var født i Danmark og havde altid boet her. Hun vidste godt, at da hun giftede sig med min tyske farfar i 1907, var hun blevet tysk statsborger, men regnede åbenbart med, at hun automatisk fik sit danske statsborgerskab tilbage, da de blev skilt. I sagsakterne var der en ny oplysning, nemlig, at



de var blevet skilt i 1935, så det kunne måske bringe mig videre til at finde ud af i hvilket sogn hun var født. Da hun var kommet sig over chokket over stadig at være tysk statsborger, søgte hun i 1944 Indenrigsministeriet om generhvervelse af sit danske statsborgerskab. Men ministeriet ville ikke (eller måske turde de ikke for ikke at provokere de tyske besættelsesmyndigheder) give hende det danske statsborgerskab tilbage. I hendes journalsag ses, at Indenrigsministeriet gang på gang udsatte sagen. Man rådførte sig endda med Udenrigsministeriet, som allerede 24. november 1944 meddelte, at man ikke så noget til hinder for, at hun fik sit danske statsborgerskab tilbage. Først godt et år efter krigen fik hun endelig igen dansk statsborgerskab. Så indtil da havde hun ikke nogen gyldig legitimation.



*Min faders legitimationskort. Hun var den eneste i familien, der fik et legitimationskort, hvilket lod sig gøre, fordi hun blev gift med en dansk mand, hvorved hun fik hans danske statsborgerskab.*

Det næste spor, som bragte mig videre i søgningen, lå i journalsagen i form af en politirapport, dateret 18. august 1944 fra Ordrup Politistation. Det er politibetjent Hesselberg, som har besøgt min farmor i hendes hjem på Christiansvej 35 i Charlottenlund i forbindelse med hendes begæring om generhvervelse af dansk statsborgerskab. I rapporten fandt jeg endelig hendes fødesogn, idet det var anført, at min farmor, Ellen Rigmor Dietrich, født Samuelsen, er døbt på Den kgl. Fødselsstiftelse i København (ved fødselsindskrivningen fik hun sin mors efternavn, Jørgensen,

men hun blev i 1895 adopteret af min oldemor Johannes mand, Julius Frands Vilhelm Samuelsen). Hun var altså blevet adopteret, det vidste jeg ikke, men i Fødselsstiftelsens kirkebog var faren ikke anført, kun adoptivfaderen. Hvis jeg på dette tidspunkt havde søgt efter adoptionssagen i Københavns Overpræsidioms og Justitsministeriets arkiver, ville jeg have fundet faren, idet han er anført i sagsakterne her, men der var noget, der trak mere. Og først langt senere fik jeg kigget i Københavns Overpræsidioms og Justitsministeriets arkiver, og her stod faren som sagt nævnt.

### Der findes en udlændingesag UDL 47.492

I den ovenfor anførte politirapport af politibetjent Hesselberg dateret 18. august 1944 havde Fremmedpolitiet tilføjet et notat om, at *Andragerinden er anført i Fremmedregistraturen under Udl. 47.492*. Det lød interessant. Udl. betyder en udlændingesag hos Rigspolitechefen, Tilsynet med Udlændinge. På det tidspunkt anede jeg ikke rækkevidden af udlændingesagen, udover at det måske havde noget med min farfars rejse til Tyskland at gøre. Desværre kunne jeg ikke få Udl.-sagen udleveret direkte, da den jo ikke var 75 år gammel, men jeg måtte igen søge om tilladelse til at se sagen og vente et par uger. På Rigsarkivets læsesal fik jeg efter utålmodig venten omsider udleveret chartekket med Udl.-sagen. Chartekket skulle hentes inde bag ved i den lukkede reol med sager, man skal søge om adgang til. Ved skranken fik jeg udleveret chartekket og bar det hen til min plads, og med en følelse af andægtighed åbnede jeg det. Samtidig følte jeg, at jeg så at sige trængte ind på et meget privat område. Hvad ville farmor og farfar mon sige til at jeg "snagede" i deres liv? Spændingen var næsten ikke til at holde ud. Ville jeg nu finde oplysninger, der kunne bringe mig videre i min søgning efter en løsning på mysteriet om den forsvundne far, eller?

### Farfars udvisnings sag

Men endnu engang var det en helt anden sti, jeg kom ind på. Chartekket indeholdt en del dokumenter om min farmor og farfar, herunder dokumenter vedrørende min farmors ansøgning om et dansk hjælpepas, nu da hun ikke kunne få legitimationskortet fra folkeregistret i Gentofte Kommune, og en sag om min farfars udvisning til Tyskland. Dokumenterne var fra Tilsynet med Udlændinge, Statsadvokaten for særlige Anliggender og Justitsministeriet. Der var mange dokumenter og herunder min farmors tyske pas fra 1930 og en afhøringsrapport af hende fra 19. august 1944 i forbindelse med, at hun ansøgte om udstedelse af det danske hjælpepas. Ved afhøringen hos Fremmedpolitiet fik hun sit tyske pas tilbage, og man pålagde hende at henvende sig til det tyske konsulat og få passet fornyet og her-



efter komme tilbage til Fremmedpolitiet for at få det påtegnet med en opholds- og arbejdstilladelse.



Farmor's tyske pas fra 1930 var udløbet i 1935, så hun var uden lovlig legitimation.

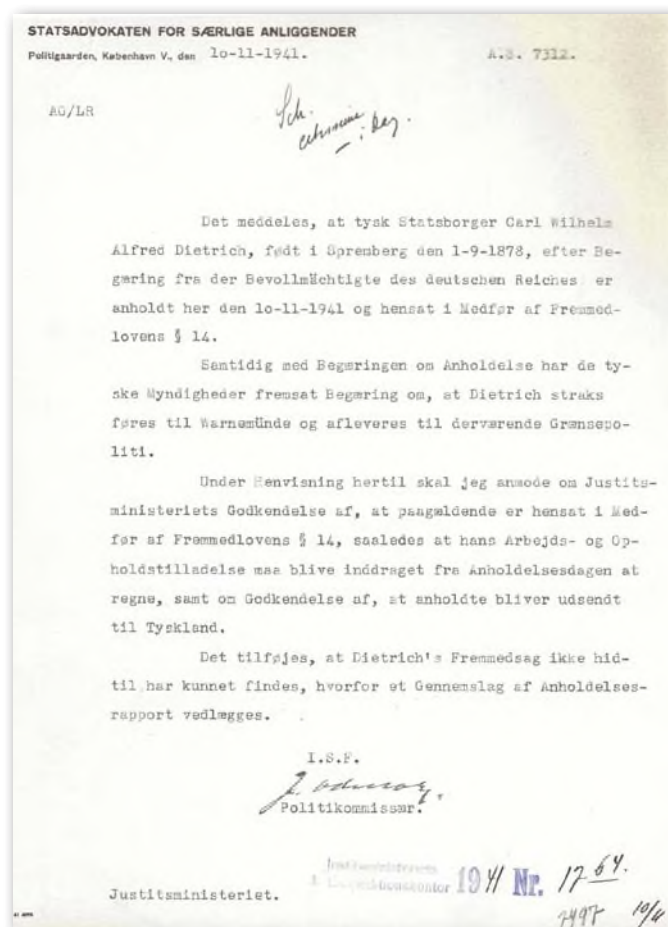
Farmor var urolig, da hun gik hjem, og det havde hun også god grund til. For det første havde hun ingen gyldig legitimation. Det var under "den politiløse tid", så hvis tyskerne stoppede hende og bad om at se hendes legitimation, kunne hun ikke vise nogen, og tyskerne ville sandsynligvis arrestere hende. Tillige var situationen den samme for hendes søn, min far. Han havde tidligere været tilsagt på det tyske konsulat for at redegøre for sit tilhørsforhold til Tyskland. Han mødte op og fik en del papirer udleveret med en masse spørgsmål, som han skulle besvare og herefter aflevere på konsulatet. Min far har fortalt, at han af spørgsmålenes karakter fik indtryk af, at det højst sandsynligt ville medføre indkaldelse til den tyske hær. Han ansøgte derfor Indenrigsministeriet om et bevis for, at han var dansk statsborger, men ministeriet nægtede og anbefalede ham at tage til Sverige og så søge om dansk statsborgerskab efter krigen. Min far afleverede ikke spørgeskemaet til det tyske konsulat og tog heller ikke til Sverige, men gik under jorden i Jylland i omtrent et år.

Min farmor tænkte også på sin eksmand, Alfred, som var i Berlin. Her havde han været siden november 1941, i begyndelsen anklaget for højforræderi, og siddet fængslet i knapt et års tid og var nu løsladt med politimæssigt tilhold i Berlin. Så alt i alt ville min farmor meget nødtigt henvende sig til det tyske konsulat, da hun sikkert anså det for at være temmelig risikabelt for hende, hendes søn og formentlig også hendes eksmand. Hun mødte derfor op hos Fremmedpoli-

tiet igen et par dage senere og anmodede om at blive fritaget for at søge om forlængelse af sit tyske pas med den begrundelse, at hun altid havde boet i Danmark, og at hun var ganske ukendt i det tyske konsulat. Hun tilføjede, at hun straks ville gå i gang med at søge om generhvervelse af dansk statsborgerskab. Fremmedpolitiet imødekom hende, og hun afleverede sit tyske pas til Fremmedpolitiet og fik 2. september 1944 et etårigt dansk hjælpepas.

## Rejste farfar frivilligt til Tyskland i slutningen af 1941?

I udlændingesagen fandtes højst uventet farfars udvisnings-sag i form af kopier af korrespondancen mellem Statsadvokaten for særlige Anliggender, Justitsministeriet og Rigspoliti- chefen (Tilsynet med Udlændinge). Dokumenterne belyser omstændighederne, da min farfar "rejste" til Tyskland i november 1941. Det viste sig, at han ikke rejste frivilligt, men blev anholdt af dansk politi i henhold til en begæring i et brev fra *der Bevollmächtigte des deutschen Reiches*, von Renthe-Fink, og senere eskorteret ud af Danmark og afleveret til tysk kriminalpoliti i Warnemünde. Derefter genså han aldrig sin familie i Danmark.



Statsadvokaten for særlige Anliggendes brev med anmodning om og Justitsministeriets godkendelse af farfars udvisning



I korrespondancen mellem de anførte myndigheder findes ikke nogen begrundelse for anholdelsen og udsendelsen. (Jeg kan bedre lide at bruge det mere retvisende ord *udvisning*, som mere forståeligt beskriver det, der reelt er tale om, nemlig en ufrivillig eskortering ud af landet med besked på ikke at komme tilbage. Ordet udsendelse er en eufemisme for udvisning, som lyder bedre i myndighedernes ører).

### Tyskernes udleveringsbegæring er forsvundet

Normalt ville tyskernes brev være journaliseret og opbevaret i den pågældende persons fremmedsag, altså farfars journal nr. AS 7312 hos Statsadvokaten for særlige Anliggender. På min bestilling af AS-sagen i Rigsarkivet svarede man, at journalsagen og dermed desværre også brevet ikke kan findes i Rigsarkivets arkiver. Da jeg beder Rigsarkivet lede efter den i andre relevante arkivalier, melder man tilbage, at den stadig ikke kan findes og tilføjer, at det ikke er usædvanligt med AS-sager fra Statsadvokaten for særlige Anliggender, at der er huller i sagsrækken. Jeg undrer og ikke mindst ærgrer mig, da en meget vigtig brik i forståelsen af, hvorfor farfar blev anholdt, for slet ikke at tale om spørgsmålet, om udleveringen overhovedet var lovlig, er forsvundet.

I Udl.-sagen fandtes to notater fra henholdsvis Statsadvokaten for særlige Anliggender og Rigspolitechefen, begge dateret 10. november 1941. Statsadvokaten meddeler, at Udl. nr. 47.492 ikke er at finde for tiden. Rigspolitechefen meddeler, at farfar er kendt i *registraturen over udlændinge* under Udl. 47.492 (tidligere V2981). Man henviser til en tidligere visumsag V 2981, som er det gamle navn for samme journaltype, som stammer fra før krigen. I denne sag findes blot en viseringsprotokol med fire viseringer for farfars ud- og indrejser i 1918, 1919, 1929 og 1935.

I journalsagen Udl 47.492 findes ikke nogen dokumenter, der er dateret før november 1941, det tidspunkt, farfar blev anholdt, så hvad der har ligget i sagen, hvis der overhovedet har været noget, før farfar blev anholdt, ved jeg ikke. Jeg hælder mest til, at der ikke tidligere har været en Udl 47.492 journalsag, og at den først blev oprettet, da farfar blev anholdt.

AS 7312-journalsagen kan have være udlånt til en myndighed, som har glemt at levere den tilbage. Jeg har tænkt over, hvilken anden myndighed der kunne have lånt sagen, men kan ikke komme på nogen. Det kan også, lidt konspiratorisk tænkt, være, at nogen med overlæg har fjernet sagen, da man hos Statsadvokaten for særlige Anliggender

”ryddede op” i sagerne efter krigen. Måske har man vurderet, at sagen ikke var helt fin i kanten.

I arkiverne for Statsadvokaten for Særlige Anliggender, Justitsministeriet og Tilsynet med Udlændinge har man dog bevaret de dokumenter, der blev sendt mellem de danske myndigheder, så alle de relevante dokumenter, der fortæller, hvad der skete, er bevaret, bortset altså fra anholdelsesbegæringen fra *der Bevollmächtigte des deutsches Reiches*.

### Farfar anholdes

Farfars sag begynder med, at *der Bevollmächtigte des deutsches Reiches*, von Renthe-Fink, 6. november 1941 skriver til Statsadvokaten for særlige anliggender og begærer farfar anholdt og udleveret til Tyskland. Brevet, som har journalnummer Inn.V.3-B.Nr.620/41 er fra afdelingen Der Beauftragte für Fragen der inneren Verwaltung (indre forvaltning), som var ledet af SS-generalen Poul Kanstein. Hans afdeling havde til huse på Dagmarhus ved Rådhuspladsen.

Statsadvokaten giver tyskernes anmodning videre til Rigspolitiet, som beder Fremmedpolitiet om at anholde farfar. Tyskerne, formentlig Gestapo, har i forvejen undersøgt, hvor farfar bor, og i anholdelsesbegæringen er adressen Clasensgade 33, 3. sal anført. Fremmedpolitiet kontakter folkeregistret for at få bekræftet, at det er dér, farfar bor. Folkeregistret meddeler, at farfar bor til leje hos en fru Christensen i Classensgade 33, 3. sal tv. Herefter tager to kriminalbetjente Alsnæs-Andersen og Christian Andersen den 10. november om morgenen kl. 8 ud for at hente farfar, og han bliver taget med og midlertidigt indsat i Politigårdens arrest for senere på dagen at blive overført til Vestre Fængsel. Det er kl.10.20, at han bliver indsat i celle nr. 9. Mens farfar er på Politigården, afhører betjentene ham, og de skriver afhøringen ind i anholdelsesrapporten. Her er også anført, at der vedlægges skrivelse af 6/11 1941 fra *der Bevollmächtigte des deutsches Reiches, Der Beauftragte für Fragen der inneren Verwaltung, Inn.V.3-B.Nr.620/41*.

Af de to betjentes rapport fremgår, at anholdelsen foregår meget udramatisk. Betjentene beder farfar om at følge med til Politigården, *hvor han blev gjort bekendt med det foreliggende*. Af anholdelsesrapporten fremgår ikke specifikt, hvad det *foreliggende* omfatter, men han bliver sikkert oplyst om, at det er *der Bevollmächtigte des deutsches Reiches*, der begærer ham anholdt og afleveret til tyske kriminalpoliti i Warnemünde. Men på dette tidspunkt vidste farfar ikke, hvorfor han blev anholdt. Det fandt han først ud af et par måneder senere, da han ankommer til Gestapo i Berlin. På politigården bliver han afhørt til rapporten og gi-



ver forklaring på, at han har opholdt sig her i landet siden 1904, at han har været gift med en dansk statsborger, men nu er skilt. Han har to voksne børn, *der ligesom hustruen er danske statsborgere* (hvilket tre år senere viser sig ikke at passe, jf. foranstående). Han forklarer om sit arbejdsliv, at han har været ansat på Ritzaus Bureau og på det tyske Gesandtskab, og at han blev sagt op fra gesandtskabet i 1934. Der kommer også for mig nye oplysninger, idet han oplyser, at han fra 1934 til 1939 *gik til håndte på det Østrigske Rejsebureau og hos den jugoslaviske handelsdelegat Sigurd Jørgensen* og sidst i 1939 blev ansat på dagbladet Licitationen. Farfar udtaler også, at *han aldrig har foretaget handlinger, der strider mod det tyske riges interesser*. Deri vil nazisterne nok ikke være enige.

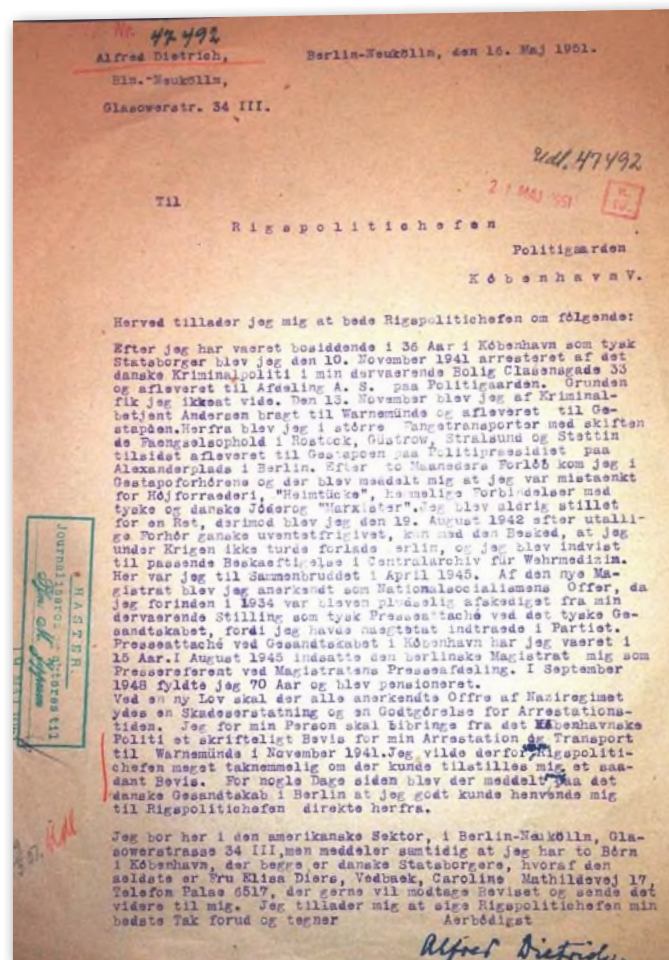
Samme dag som farfar anholdes og nu sidder bag lås og slå i Vestre Fængsel, går myndighederne i gang med hurtigt at få ham ud af landet. Statsadvokaten for særlige Anliggender skriver til Justitsministeriet og meddeler, at farfar er anholdt efter begæring af *der Bevollmächtigte des deutschen Reiches* og hensat i medfør af Fremmedlovens § 14 og anmoder om ministeriets godkendelse af farfars anholdelse og efterfølgende udsendelse til Tyskland. Fremmedlovens § 14 lyder: *I de Tilfælde, hvor det i Medfør af denne Lov nægtes Nogen at opholde sig her i Landet, kan den Paagældende undergives Politiets Tilsyn og Bevogtning, indtil Bortsendelsen kan finde Sted*. Brevet nævner ikke noget om, hvorfor farfar efter 36 års ophold i Danmark er nægtet fortsat ophold. Fremmedloven var, siden den blev vedtaget i 1875, ændret et utal af gange. I 1938 var § 11 ændret, hvorefter ingen længere havde krav på at blive gjort bekendt med de erklæringer, der blev afgivet af myndigheder i forbindelse med bl.a. udvisningssager. Det gjorde det unægtelig svært at anke en udvisning, hvis man ikke kunne få at vide, på hvilket grundlag beslutningen var taget. Politiet havde nærmest ubegrænsede beføjelser til at fratage folk arbejds- og opholdstilladelse og udvise folk uden nærmere forklaring. Min far var inde på Politigården for at sige farvel til sin far og har siden fortalt, at politiet heller ikke senere kunne give en begrundelse for farfars udvisning.

Allerede næste dag, tirsdag 11. november, svarer Justitsministeriet Statsadvokaten med kopi til Rigspolitechefen, at man *godkender, at opholds- og arbejdstilladelsen inddrages, og at han udsendes til Tyskland*. Brevet til Statsadvokaten har nok ligget i farfars AS-sag, men denne er som tidligere anført forsvundet, men heldigvis findes en kopi i farfars Udl.-sag. Nu er udsendelsen godkendt, og man

skal så have transporteret farfar til Warnemünde. Det skete allerede torsdag 13. november, at betjent Andersen eskorterede farfar til Warnemünde og afleverede ham til tysk kriminalpoliti. Som afslutning på sagen meddeler Statsadvokaten 15. november Justitsministeriet og *der Bevollmächtigte des deutschen Reiches, at Dietrich er overført til Warnemünde og afleveret til derværende kriminalpoliti*.

Hos Statsadvokaten for særlige Anliggender er brevene underskrevet af kriminalassistent Toxværd og fra Justitsministeriet Jens Herfelt. Brevene fra Justitsministeriet er underskrevet af politikommissær J. Odmar. Disse personer var nøglepersonerne i samarbejdet mellem det danske Fremmedpoliti, Statsadvokaten for særlige Anliggender, Justitsministeriet og Gestapo i forbindelse med udlevering af Fremmedpolitiets kartoteker over flygtninge, jøder og kommunister til tyskerne og den senere deportering.

Det tog kun tre dage at få farfar ekspederet ud af Danmark.



Brev fra Alfred Dietrich til Rigspolitechefen 16. Maj 1951

## Farfar skriver brev fra fængslet

Det første livstegn fra farfar får familien først 13. januar 1943. Det er et brev til min farmor, hvor han bl.a. skriver:

*Jeg tænker også med glæde på den sidste søndag hos dig, hvor vi alle var samlede uden at ane, hvad der ville komme. Nu er mine bedste øjeblikke dem, hvor jeg tænker på disse dejlige stunder.*

*Jeg takker også Alf, min kære praktiske søn, for det lille bil-lede af ham, som jeg fandt i min kuffert. Så mangen en stund holder jeg det i min hånd, og så er det, som om, hans glade ansigt sender mig en glad hilsen fra jer alle.*

Senere skriver han:

*Jeg er rask og efter omstændighederne går det godt. I den forgangne tid har jeg, ikke mindst blandt embedsmændene, mødt så dejlige mennesker, som kun så stort og rigt folk som vores tyske har kunnet frembringe.*

*Min sag går sin gang, og jeg er stadig fyldt af de bedste forhåbninger om, at den vil få en lykkelig udgang for mig. Altså godt mod og ingen triste tanker.*

Brevet er censureret, og han må givet ikke skrive noget om sagen eller fængselsforholdene. Kuverten er på bagsiden overklæbet med klistermærke med teksten "Geöffnet Oberkommando der Wehrmacht" og røde stempler med teksten "Oberkommando der Wehrmacht Geprüft".

## Linket til videre søgning

I Udl.-sagen finder jeg linket til at komme videre i min søgning efter svar på, hvorfor anholdelsen skete, og hvad der skete med farfar, da han kom til Tyskland. I chartekket findes et brev, som farfar sendte til Rigspolitichefen. Det er dateret Berlin-Neukölln 16. maj 1951. I brevet beskriver farfar omstændighederne ved det danske politis anholdelse af ham i 1941 og efterfølgende udvisning til Tyskland, og han anmoder om, at Rigspolitichefen bekræfter, at han blev anholdt som beskrevet. Rigspolitichefen bekræfter forløbet i et brev til farfar 7. juni 1951.

I farfars brev beretter han også om, hvad der skete for ham, da han kom til Tyskland og endte hos Gestapo i Berlin, samt hvad der skete efter krigen. Brevet er vist på foregående side.

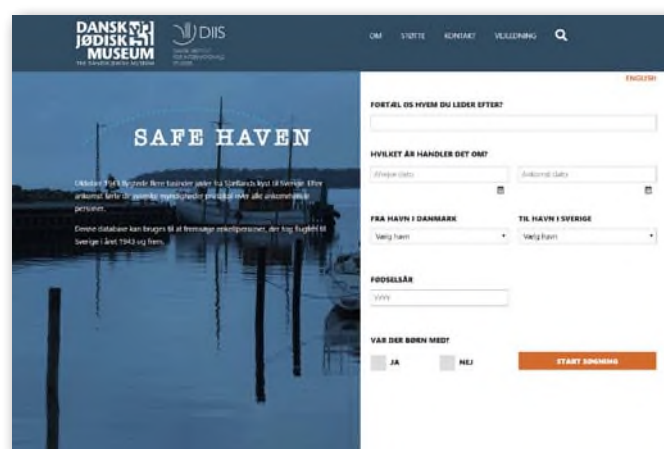
# Find din slægt på Safe-Haven.dk

Af Thomas Bonnemann  
Egebæk,  
projektleder,  
Dansk Jødisk Museum

Lige knap 7.000 jøder og deres familier flygtede til Sverige i perioden fra 1943 til 1945. Dansk Jødisk Museum besluttede at markere 75-året i 2018 med lanceringen af Safe-Haven.dk, der huser en database over næsten alle de jøder, der sammen med deres familier flygtede fra Danmark til Sverige. Dette gør arbejdet lettere for slægtsforskere med interesse eller slægt i det jødiske miljø i Danmark. De mange blandingsægteskaber har gjort, at adskillige danskere kan opspore en jøde i deres slægtstræ.

## Safe Haven for slægtsforskere

Databasen er en let søgbar hjemmeside, som har flere søgeparametre. Man kan søge på hele eller dele af navne, afrejse- og ankomstdato, afgangs- og ankomsthavn, fødselsår samt om personen skulle have børn med eller ej. Alle mulighederne kan kombineres for at indsnævre søgefeltet, men man kan også bruge felterne individuelt. Så hvis man ek-



sempelvis er interesseret i at se, hvor mange der flygtede til Sverige med fødeåret 1910, så taster man blot "1910" i søgefeltet. Ud fra et genealogisk synspunkt har databasen nogle enkelte begrænsninger. Det har ikke været muligt at

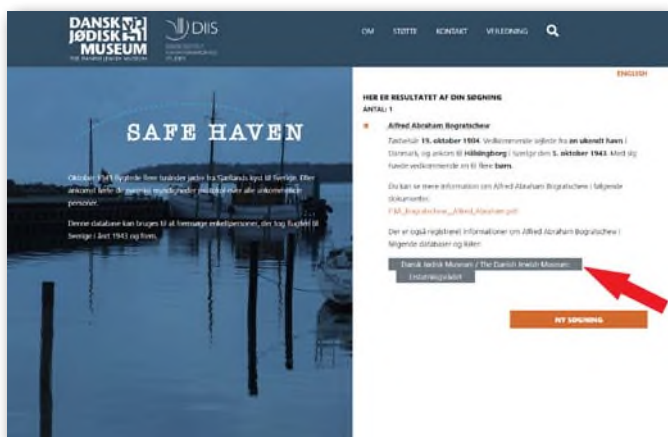


skabe en funktion, så man som bruger let kan se, hvilke personer der er i familie eller har andre relationer til andre flygtninge. Derfor skal databasen ses som et springbræt til videre undersøgelser af en families ankomst til Sverige.

Museet har i indtastningen af protokollerne krydstjekket med andre databaser. Derfor vil det være muligt for slægtsforskeren at finde yderligere information om en flygtning i Safe Haven. Der er fire mulige lister/databaser, hvor der kan være mere information om en flygtning:

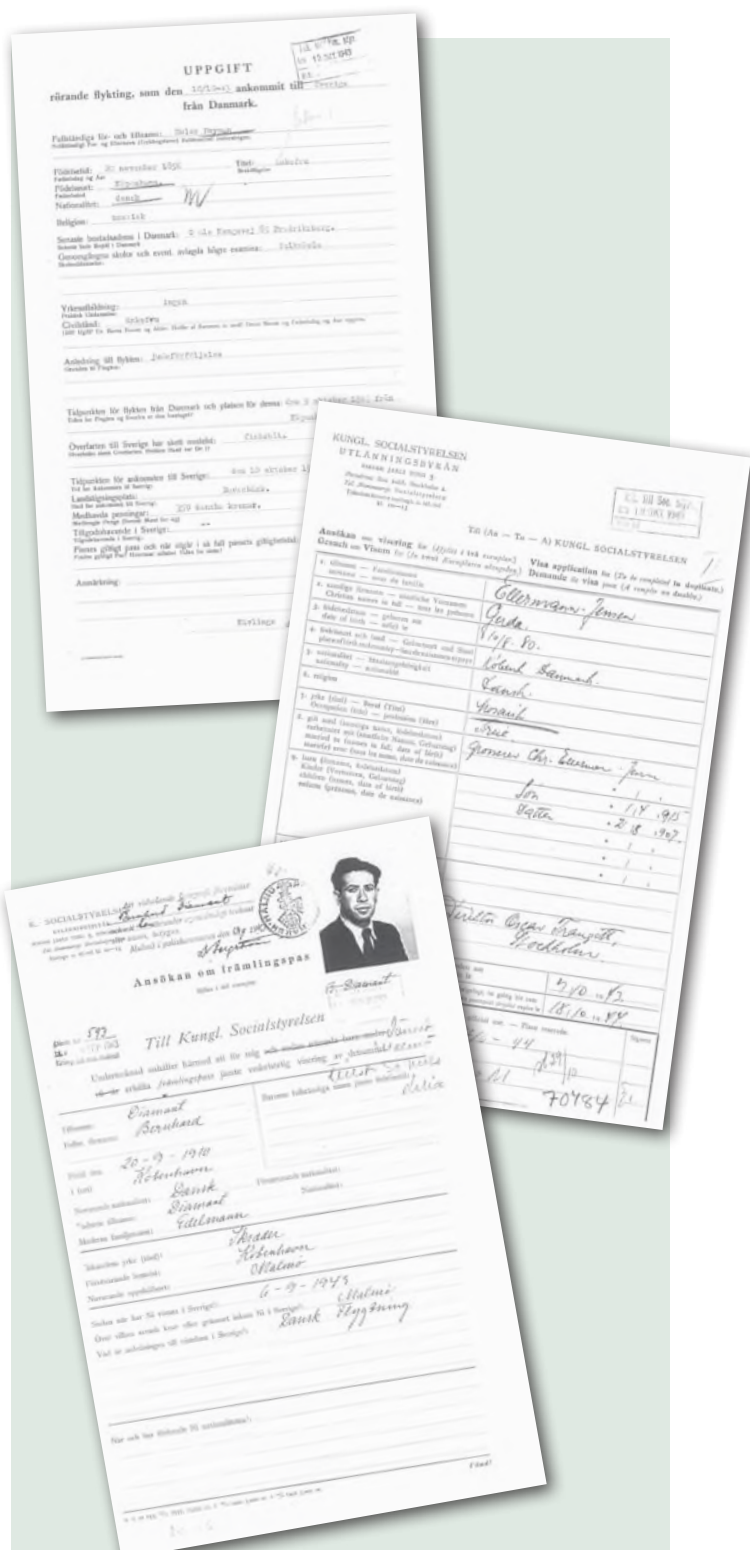
1. Erstatningsrådets arkiv over personer, der søgte om erstatning fra staten i forbindelse med tab af ejendom og udgifter til flugten.
2. Museets egen samling, hvor museet kan ligge inde med genstande eller arkivalier, der fortæller mere om en given persons historie.
3. Københavns Stadsarkiv, særligt arkivet fra Københavns socialtjeneste, som kan ligge inde med informationer om en person.
4. SHOAH Foundation, som er en række videointerviews med Holocaust-overlevende, deriblandt danske jøder, som flygtede til Sverige.

Hvis en person i Safe Haven er nævnt i nogle af de fire lister/databaser, kan det ses med en grå tekstboks med navnet på de givne lister og databaser.



### Kildematerialet

Databasens kildemateriale er de svenske myndigheders forhørsrapporter, visumansøgninger og fremmedpas af næsten alle danske flygtninge, som ankom i perioden 1943-1945. Materialet er blevet overdraget Dansk Jødisk Museum i kopiform fra DIIS (Dansk Institut for Internationale Studier), der i 2001 fik materialet kopieret fra Riksarkivet i Stockholm. Protokollerne er derfor ikke scanninger af originaler, men af fotokopier. For slægtsforskere er der forskel på



flygtningeprotokollernes informationsniveau. En rapporttype med særligt mange informationer er typen *Uppgift*, som blev nedfældet kort efter en flygtnings ankomst. Rapporten indeholder informationer om beskæftigelse, alder, civilstand samt afgang- og ankomsthavn. Hvis man vil vide, hvor en person med en *uppgift*-rapport blev indlogeret, må man lede videre i de svenske arkiver. Derimod kan rapporttypen *Främlingspass* (fremmedpas) og *Ansökan om visering*

(visumansøgning) fortælle, hvor personen bor i Sverige. Det tog de svenske myndigheder et stykke tid at udstede disse fremmedpas, så flygtningene nåede at blive indkvarteret, før passet kunne udstedes. Ligeledes i visumansøgningerne har ansøgeren skulle opgive sin daværende adresse i Sverige, hvilket ofte var en flygtningeforlægning. Det er tilfældigt, hvilke rapporter der er gemt på en given person. Samtidig kan databasens søgealgoritme ikke skelne imellem rapporttyper, så slægtsforskeren må gå resultaterne manuelt igennem, hvis vedkommende vil finde en bestemt rapporttype.

I museets registrering og sortering af materialet har vi truffet en række etiske beslutninger af hensyn til efterkommere og slægtninge. I databasen fremgår ingen personer født fra og med 1930, såfremt de ikke fremgår på en forældres rapport som børn. Skal man finde en person, som var barn i 1943, så kan brugeren finde dem på forældrenes rapporter eller skrive til museet. Ligeledes er modstandsfolk, politiske flygtninge og kriminelle også blevet frasorteret af hensyn til efterkommere. Til slut har museet valgt at frasortere personer, der blev deporteret til Theresienstadt, da deres indrejse

til Sverige i april-maj 1945 mere var en organiseret transport end en flugt i det skjulte. Alle de frasorterede protokoller er stadigvæk i museets varetægt og kan fremfindes, hvis man som slægtsforsker skulle have behov for det.

### Næsten i mål

Safe Haven er ikke komplet, da vi på Dansk Jødisk Museum har erfaret, at flere flygtninge ikke er at finde i materialet fra Riksarkivet i Stockholm. Derfor er der tale om en næsten komplet database, som vi meget gerne vil gøre komplet med tiden. På nuværende tidspunkt er vi ved at skabe overblik over antallet af manglende rapporter, så vi på længere sigt kan udvide databasen. Dette vil kræve op til flere arkivbesøg på svenske arkiver, særligt dem i kystbyerne. For museet vil det betyde meget, hvis Safe Haven kunne blive fuldendt, men det kræver tilførsel af eksterne midler.

Vi håber, at slægtsforskere såvel som efterkommere kan få gavn af Safe Haven i deres søgen efter familiens historie og bruge databasen som springbræt til videre undersøgelser i museets samling og arkiv.

God søgelyst!

## FAKTA

1. Få adgang til Safe Haven ved gå ind på [www.safe-haven.dk](http://www.safe-haven.dk).
2. Alternativt kan du tilgå Safe Haven ved at klikke på banneret på Dansk Jødisk Museums hjemmeside, [www.jewmus.dk](http://www.jewmus.dk).
3. Skriv efter- eller fornavn i navne-rubrikken; det første felt på siden.
4. Tryk på den orange søgeknop.
5. Tryk på navnet, som du vil vide mere om.
6. For at se rapporten tryk på teksten markeret med orange.

**OBS!** Vær opmærksom på alternative stavemåder af navne. Både for- og efternavne kan være skrevet alternativt, da de svenske sekretærer ofte har skrevet, hvad de har hørt.

**"Abramovitz"** kan derfor være stavet **"Abramowitz"**, **"Abramowitch"** og **"Abramowitsch"**.

Kan du ikke finde en rapport, så er du velkommen til at henvende dig til museet på e-mail, [info@jewmus.dk](mailto:info@jewmus.dk).



# Såret, der hjalp livet

## Min oldefar Svend Svendsen (1841 – 1916) ved Dybbøl i 1864

af Erik Nordahl Svendsen  
Kochsvej 11 st. tv.  
1812 Frederiksberg C  
erinor@live.dk



Svend Svendsen står i kirkebogen for Købelev på Vestlolland 11. maj 1841 som et "slegfredbarn". Hans ugifte mor hed Ane Svendsdatter (29 år), og hun udlagde karlen Claus Jensen (22 år) på godset Sejerlund som far<sup>1</sup>. Som voksen tjener Svend selv som røgter på Sejerlund.

### Tipoldefar ved Isted

Claus Jensen gifter sig ikke med den noget ældre Ane. Han springer soldat i 1842, året efter Svends fødsel. Senere bliver Claus i 1848 gift med pigen Birthe Marie Jensen (f. 1820) i Vindeby. De får en datter, Signe Marie Clausdatter, året efter, 1849. Samtidigt bliver Claus indkaldt til krigen mod de slesvig-holstenske oprørere, det vi efterfølgende kender som Treårskrigen. Han er menig i 2. reservebataljons 4. kompagni. Bataljonen er med i slaget på Isted Hede i 1850 og understøtter kraftigt 12. Bataljon ved erobringen af Gryde Skov. Claus Jensen på 31 år er en af de mange faldne den 25. juli. Han begravnes et sted, som ikke er kendt.

Slaget ved Isted var en sejr, men Danmarkshistoriens blodigste slag. Grundtvig skrev disse linjer:

*Guds fred med vore døde  
i Danmarks rosengård!  
Guds fred med dem, som bløde  
af dybe hjertesår!  
Vor kærlighed med alle,  
de store og de små,  
som ville stå og falde.  
med løben askegrå!*

Hjemme i Vindeby sidder en enke på 30 år og en datter på mindre end et år. En krigsenke på landet blev understøttet med 36 Rd. om året, og med ét barn blev der lagt 12 Rd. oveni. Men der er også den uægte dreng, Svend, på ni år, som er på vej i pleje hos fremmede, fordi hans mor ikke kan klare ham og en lillebror. Kendte den uægte dreng Svend overhovedet til sin far? Vidste han, at Claus Jensen døde i slaget ved Isted? Tænkte han i givet fald på sin fars soldaterdød, da Svend selv kom i krigen 1864?

### Svends barndom

Lad os først se på Svends mor og hans barndom.

Ane Svendsdatter var født 18. oktober 1812. Det var samme dag, Napoleon startede tilbagetoget fra Moskva. Ved Anes konfirmation i 1827 opnåede hun kun karakteren "mådeligt" i kundskaber. Senere fik Ane plads på en større gård i Vindeby, som hun kom til ved skiftedagen 1. maj 1836, og hvor hun endnu var i 1840. Men da hun i 1841 føder sit første "slegfredbarn", Svend, opkaldt efter hendes far, Svend "Nordmand" Thorsen, sker det hjemme i Købelev. Snart får hun med en anden mand endnu et slegfredbarn, Jørgen, og i 1845 bor Ane Svendsdatter alene med sine to sønner Svend, 4 år, og Jørgen, 1 år, i fattighuset Roløkke, Købelev sogn.

Ane kan ikke holde sammen på sin familie. Begge sønner kommer i pleje på sognets regning. Som 9-årig, da hans – måske ukendte – far falder ved Isted, er Svend plejebarn og "nyder almisse" hos et husmandspar i Købelev. Ved konfirmationen i 1855 er Svend kommet ud at tjene. Han er som 14-årig yngste karl på Mariebjerg Hovedgaard i Købelev med 12 tjenestefolk. Her starter Svend sit landarbejderliv, der varer, til han dør. Mariebjerg ejes i disse år af cand.phil. Carl Christian Jørgensen, som lægger ny jord til gården.



Mariebjerg, hvor Svend tjente i flere år.

<sup>1</sup> Bemærk, at Svend får sin morfars efternavn Svendsen, ligesom moderen hedder Svendsdatter. Den udlagte fader, Claus Jensen, lægger ikke navn til.

Svend har nok haft det godt her, han er her i hvert fald også fem år senere ved FT 1860, og da Svend Svendsen i 1863 får sit første barn døbt, er tre af fadderne tjenestefolk fra Mariebjerg.

Lillebror Jørgen er i pleje hos husmand i Vindeby, Peder Jørgensen, fra i hvert fald 1850 til konfirmationen i Vindeby Kirke 3. oktober 1858, hvor ugifte Ane Svendsdatter korrekt anføres som forælder ved siden af plejeforældrene. Ved folketællingerne står Jørgen anført som "i barns sted". Alt tyder på, at Jørgen har haft det godt som plejebarn, men vi ved ikke mere om Svends lillebrors senere liv eller deres indbyrdes forhold.

Vi kender desværre heller ikke noget til Svends forhold til sin mor i den voksne alder. Men vi ved, at drengenes mor Ane bliver gift som 49-årig den 3. november 1861 i Nebbelunde Kirke ved Rødby med en 17 år yngre ungkarl, Peder Jensen, født den 16. marts 1829. Hun tjener da på Bukkehavegaard, mens han tjener på Nebbelunde Mølle. Ane når derved at blive gift, bare ét år før hendes søn, Svend, gifter sig.

### Ægteskab

Svend bliver den 10. december 1862 gift i Købelev med Henriette Emilie Christine Nielsdatter, født 1832 – hun er altså ni år ældre end den 21-årige brudgom. Bruden var datter af husmand Niels Nielsen og Maren Madsdatter i Købelev, og hun havde to mindre brødre, Peder og Rasmus. Henriette blev kaldt Jette ifølge barnebarnet Ejvinds oplysning. Da Jette bliver gift som 30-årig, havde hun været tjenestepige i 16 år, så der var stor risiko for, at hun endte som pebermø. Har hun forført den unge mand? Er han faldet for den modne kvinde?

Den umiddelbare årsag til giftermålet var i hvert fald Jettes svangerskab. Hun fødte nemlig en søn, Carl Martin, allerede den 18. marts 1863, fire måneder efter brylluppet. Carl Martin var svagelig, blev hjemmedøbt og døde fire måneder gammel den 17. juli 1863. Bare nogle uger efter barnets død kom Svend ind som soldat i Odense den 2. august 1863, og det må sikkert have bidraget til Jettes mismod. Barnet er dødt, og nu skal manden i krig – ligesom hans far, hvis de har kendt til Claus Jensens skæbne ved Isted. Overlever manden? Hvis Jette havde et mørkt sind, som hendes svigerdatter, Nielsine, skrev til sin søn Ejvind, er en del af forklaringen at finde her – ud over, hvad hun har haft af indre årsager. Vi har fotos af Svend og Jette, som velsagtens er taget efter hans indkaldelse, idet han er i uniform. Hun ser ikke glad ud.



Svend Svendsen og hans hustru Jette, fotograferet 1863

### I krig

Danmark var i 1863 på vej mod en krig mod Prøjsen og Østrig om Slesvig uden at indse, at ingen magter ville hjælpe Danmark mod overmagten. Danmark mobiliserede i løbet af 1863. Krigen blev erklæret af Bismarck 31. januar 1864, og 5. februar trak hæren sig tilbage fra Dannevirke til Dybbøl. 18. april stormede tyskerne Dybbøl, og tabene udtrykkes i titlen på Tom Buk-Swientys bog om *Slagtebænk Dybbøl*.

Svend kom ind som soldat 2. august 1863. Han var 22 år og 173 cm høj, hvilket var 10 cm over gennemsnittet – og 13 cm højere end hans far var, da han blev indkaldt. Svend indgik som menig i 5. infanteri-regiment, der havde garnison i Odense 1859-64. Regimentet blev allerede 23. august 1863 sendt til byen Slesvig, dvs. til forsvaret af Dannevirke. Svend skulle dog først være rekrut i Odense i fire måneder, og han kom sammen med 38 andre, der var mødt den 2. august, fra "eksercitskolen" ned til bataljonen i Slesvig den 29. november. To dage senere formeredes regimentet i otte kompagnier. Svend kom i 6. kompagni med nr. 487; det var et dubleringskompagni, opstillet i tilknytning til 2. kompagni – man måtte jo forudse, at kompagnierne ville miste mandskab og få brug for dubletter.

I bataljonens daglige rapportbog står, at menig 487, Svend Svendsen, er syg på sygehuset i Slesvig 7. januar 1864; vi ved ikke hvorfor, eller hvor længe det varede. Han havde tilsyneladende heller ingen juleorlov. Vi kender ingen breve eller dagbøger fra Svend, der næppe har været meget skrivende. Bataljonen deltog i tilbagetoget fra Dannevirke den 5.-6. februar 1864, og formentlig var Svend Svendsen med. Han havde ganske vist været på lazaret på Augustenborg på Als med en bullen finger (diagnosen var "Panaritium", dvs. en betændelse). Han blev ifølge lazarettets journal ind-

lagt den 14. januar, helbredt samme dag (!) og fragik den 25. januar. Svend kan meget vel være kommet tilbage til Slesvig og derefter have deltaget i tilbagetoget. Tilbagetoget var jo ikke forberedt gennem lang tid, men blev besluttet af de Meza og hans krigsråd den 5. februar. Den 19. februar, et par uger efter tilbagetoget til Dybbøl er Svend igen på sygehus, igen på Als, denne gang i Lysabild, hvor han sammen med 17 andre fra kompagniet behandles for fnat. Lysabild var et speciallazaret for fnat, og det var der åbenbart brug for. Hygiejnen var svær at opretholde i forlægnin-gerne ved Dybbøl.<sup>2</sup> Svend meldes først tilbage i tjenesten den 2. marts.

16. marts beordrer divisionsgeneralen, at 5. infanteribataljon dagen efter skal gøre et større udfald fra Dybbøl Skanserne imod Ragebøl nord for Dybbøl. Bataljonen er dagen før blevet forstærket med 351 mand.

17. marts skriver kompagnichefen, premierløjtnant William Egmont Clausen, 35 år, i sin rapport:

*“Gaars Formiddag Kl. 10 erholdt Kompagniet Ordre at rykke frem over Batterup, Staugaard mod Ragebøl Skovs Sydvestlige Side. Kompagniet støttede sig til 1. Kompagni mod Øst og Regimentets 2. Bataillon mod Vest. Skoven afsøgtes, Gaarden N. V. for samme passeredes uden at støde paa Fjenden. Paa denne Tid rykkede Fjenden imidlertid stærkt frem fra Sandbjerg og Kompagniet indtog en Stilling, i hvilken Fjendens første Fremrykning modtoges. Retraiten foretoges i god Orden til i Høide med Pythusene; Kompagniet havde 2 Mand saarede paa denne Tid. Kl. 3 erholdt Kompagniet af Bataillonens Ordre at rykke frem mod*



Mindesten over de faldne ved udfaldet ved Ragebøl.

*Batterup, der toges. Hegnene foran denne Stilling vare imidlertid stærkt besatte af Fjenden og Kompagniet maa her og ved en Fremrykken herfra beklage Tabet af Lieutenant Steffensen, der blev haardt saaret, Vaabenmester Madsen haardt saaret, Korporal Knippel død, Augustinus saaret og endelig paa Retraiten herfra Kommandeersergeant Ottesen død. Foruden de saaledes nævnte mistede Kompagniet i Stillingen ved Batterup og den derpaa følgende Retraite 1 Underkorporal og 18 Menige, af hvilke flere tilligemed Lieutenant Steffensen, Korporal Knippel, Vaabenmester Madsen, Korporal Augustinus bleve bragte tilbage bag Flankerne.”*

### På lazaret

6. kompagni havde fem døde, otte sårede og syv savnede – det vil sige 20 mand af ca. 150. At der står 7. kompagni på stenen er angiveligt en “trykfejl”.<sup>2</sup> Hele regimentets tab var den dag 40 faldne, 74 sårede og 15 fanger. I alt mistede de danske styrker 153 døde, 253 blev sårede og 257 fanget. (Slagtebæk Dybbøl, s. 224)

En af de sårede menige var Svend Svendsen. Han var derfor af banen, da prøjserne stormede skanserne en måned senere, den 18. april. Hans far undslap ikke Slaget ved Isted i 1850, men Svend reddede livet ved at blive såret – og kunne derfor blive min stamfader, idet hans søn Johannes først fødtes seks år senere. Svends sønnesøn, Ejvind, fortalte mig, at Svend lå på lazaret på Aalholm Slot på Lolland i to år, og at han resten af livet var mærket med en besværet gang. Det første passer ikke, det er andet er uden tvivl sandt.

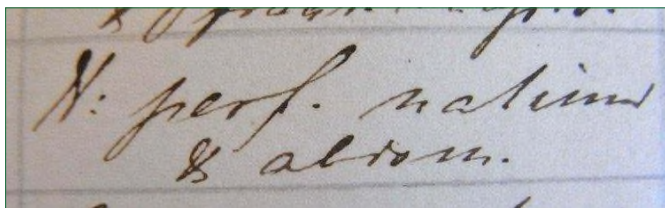
Svend Svendsen kom ikke til Aalholm Slot. Han oplyser selv i sin ansøgning om erindringsmedaljen (1876), at han “kom først på lazarettet på Augustenborg Slot, derfra på lazarettet i Svendborg, senere på lazarettet i Odense, og permitteredes derfra”. Hvordan var Svend såret?

Efter udfaldet 17. marts indkom til Augustenborg Lazaret en menig fra 6. kompagni allerede samme dag, syv menige – hvoriblandt Svend – kom 18. marts og endnu to 22. marts. Ifølge kompagnichefens rapport, citeret ovenfor, var der kun otte sårede, men de to sidste var måske blandt de syv savnede, som så var fundet, sårede?

Svend blev på Augustenborg i fire dage til 25. marts, da han evakueredes – efter hans egne oplysninger til Svendborg. Lazarettet har antageligt ikke beholdt ham længere

<sup>2</sup> De 8 faldne kan ikke være fra 5. regimentis 7. kompagni, da 7. kompagni under angrebet på skoven dannede reserve på Aabenraavejen. 7. kompagni havde i denne fægtning kun en såret. (Skriver Historiecenter Dybbøl om billedet)



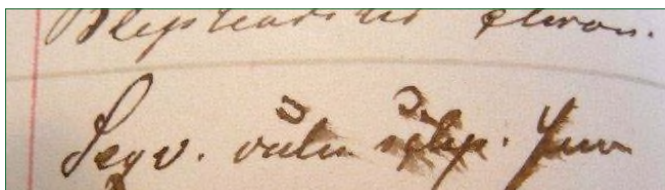


Klip fra journalen fra Augustenborg Lazaret med omtalen af Svends sår: V: perf. natum & alrom

end nødvendigt, men evakueret ham, når hans tilstand gjorde det muligt, så der blev plads til nye sårede.

Med hjælp fra en læge læser jeg journalen: V: perf. natum. & alrom. V står for Vulnus, sår, og perforeret natum betyder perforeret sæde. En latinkyndig forklarer, at aliorum betyder andre dele. Det har ikke været de "ædlere dele", for så var Svend ikke blevet min stamfar. Det gik hedt til ved Ragebøl den dag, så jeg kan ikke fortænke Svend i, at han åbenbart har vendt bagdelen til fjenden for at redde sig.

Svend ankom til Odense 18. maj. Han har således været i Svendborg 6-7 uger. Alligevel kunne han ikke permitteres fra Svendborg, men var i Odense fra 18. maj til 24. maj, da han blev "casseret".



I journalen fra Odense Lazaret nævnes følgerne af Svends skudsår.

Lægerne i Odense skriver ikke tydeligere, men min lægehjælper forklarer: Seqv. vulu. sclop. fem = sequelae vulnus sclopectarium femores, hvilket er: følger efter skudsår i låret. Ikke så underligt, om Svend Svendsen var gangbesværet resten af livet! Der findes lister på Rigsarkivet over alle sårede fra 1864. Her står Svend Svendsen som "let såret". Kategorierne synes at være: meget let/temmelig let/let/mindre let/mindre hårdt/hårdt/meget hårdt. Så der var to andre "lettere" kategorier, end den, hvor Svend blev placeret.

### Svend Svendsens videre liv

Trods sine sår i baglåret eller sædet fik Svend fire sønner med Jette i årene efter sin hjemkomst i sommeren 1864. Rasmus Martin (født 1865) som tog navn efter fødestedet, Jesby,<sup>3</sup> Carl Vilhelm (født 1868) – "Carl" ligesom den døde dreng fra 1863 – Johannes Emmanuel (1870-1934), min

farfar, og Niels Anton (1875-1939). Svend blev aldrig indstillet til en dekoration efter krigen; vi kender jo også mest til hans ophold på lazaretter, og der står intet om hans særlige tapperhed i kompagniets journaler. Men i 1876 fik alle veteraner fra treårskrigen (1848-50) og 1864 tilbud om en erindringsmedalje, som de skulle ansøge om. Svend søgte og fik medaljen. Han oplyser, at han er "arbejdsmand" og siden 1871 bor i Bjerreby i Herredskirke Sogn, nabo til Købelev.



Erindringsmedaljen 1876

Erindringsmedaljen blev væk for Svend. Det fremgår af et brev, han skrev til krigsministeriet 17. november 1911 (da er han 70½ år). Brevet er skrevet af en skrivevant person, men underskrevet af Svend Svendsen.

*"Samtidigt med, at jeg fremsender mit Andragende, tillader jeg mig ærbødigst at forespørge den højtærede Kommite, om jeg kan få udstedt en ny Erindringsmedalje for min Krigstjeneste i 1864. Den, jeg en Gang har fået, er desværre bortkommen, og da jeg til næste år skal have Guldbryllup, vil jeg ved den Højtidelighed gerne have en sådan. Allerærbødigst*

*Svend Svendsen"*

<sup>3</sup> Rasmus Jesbys skilsmissehistorie er fortalt i Slægtsforskeren 2019, nr. 1.

Svaret lyder:

"1/12 1911

Hr Svend Svendsen

Vindeby, pr. Horslunde

I anledning af Deres skrivelse af 17/11 1911 til Centralkomiteen vil Kontoret [Krigsministeriets 1ste kontor], hvortil den nævnte skrivelse er fremsendt, herved undtagelsesvis have Dem tilsendt en ny Erindringsmedalje for Deltagelse i Krigen 1864.

Medaljen tilligemed Duplikat af Diplomet følger hermed.  
PMV

Duus"

Svend fik sin medalje. Hvad hans andragende i øvrigt gik ud på, får vi ikke at vide. Kunne det være anmodning om økonomisk hjælp til den gamle haltende veteran, som næppe kunne tjene føden som arbejdsmand længere? Vi bemærker også, at Svend og Jette siden 1876 er flyttet til Vindeby. I 1913 vedtog Rigsdagen en lov (Lov nr. 245 af 23. oktober 1913, fremsat af finansminister Edvard Brandes) om, at alle veteranerne skulle have en livsvarig hædersgave på 100 kr. pr. år, et ikke ubetydeligt beløb – timelønnen i 1914 var 50 øre – som ikke skulle fratrækkes i evt. pensioner eller fattighjælp. Det var jo nobelt, men noget sent, idet veteranerne typisk var 70 år eller mere, hvis de ikke var døde.

Ved 50 året for 1864 blev afholdt et veteranstævne i København. Jeg mener, at Svend deltog i det. I hvert fald fik



Svends kanon i støbejern fra 1914



Sådan så Svend og Jette ud på deres gamle dage. Man kunne tro, det var til guldbrylluppet. Men medaljen ses ikke!

han en model af en jern-kanon, en mortér. Jeg har den på min hylde, den er god og tung som en hammer, og den har ofte slået et søm i. Min far, Ejvind (11 år i 1914), fortalte, at Svend nok var glad for kanonen, men ikke tilfreds med, at officererne blandt veteranerne fik kanonen i sølv (eller var det mon forkobret jern?) i stedet for i støbejern.

Det var igen krigstid, men Danmark formåede at holde sig udenfor i 1914-18. De to gamle folk, Jette og Svend, født under enevælden, døde begge i 1916, da kvinderne havde opnået valgretten; hun døde om foråret som 84-årig – hun var jo ældst - og Svend et halvt år senere på Nakskov Sygehus den 19. september 1916 som 75-årig.

#### Kilder til Svend Svendsens soldaterhistorie

Lægdsruller og sessionsprotokoller er indgangen til, om en mand kunne blive eller var soldat.

Personens militære enhed og hans soldaternummer er den afgørende indgang til den videre søgning. Ansøgningerne om erindringsmedaljen (1876) for deltagelse i begge slesvigske krige ligger på Arkivalieronline under *Se mere > Militærvæsen*, geografisk ordnet. Ansøgningerne indeholder oplysninger om tjenestested og nummer, deltagelse i slag, om ansøgeren blev såret og meget andet. Herefter kan søges i Daisy efter enhedens arkiver, bl.a. rapportbogen om det daglige liv. Se også rubrikken Krigen 1864 under Militærvæsen.

Historiecenter Dybbøl Banke/1864-arkivet, <https://1864.dk/arkivet/> indeholder arkivalier og beretninger om krigens forløb. Jeg oplevede god hjælp pr. telefon.

Lazaretternes journaler om hver indlagt findes i Daisy som arkivserien: Lazaretter Treårs-krigen og 1864 (1848 - 1895)

Understøttelse af enker og børn efter faldne soldater findes i Daisy under arkivskaber: *Centralkomiteen af 1848* og arkivserie: *Referatprotokol over ansøgninger om understøttelse til de udkommanderede land- og søkrigeres familier, de sårede og kvæstede og de faldnes familier.*

Litteratur: Jørgen Green: *Slægtsforskning i lægdsruller, søruller og i hærens og søværnets arkiver*, Grifo, 2009.

# Tema: Slægtsforskning uden kirkebøger

Af Kathrine Tobiasen

Korsagervej 13, 8940 Randers

Tlf. 41 28 65 30

Mail: kto@slaegt.dk



## Indledning

Kirkebøgerne er det grundstof, som vi bygger skelettet i vores slægtshistorie af. Det er ved hjælp af dem, vi bliver i stand til at sætte navne på vore forfædre og få dem plottet ind på bestemte tidspunkter. Det er også kirkebøgerne, der serverer den solide dokumentation for slægtsfølgen, idet vi her kan læse, hvem der er børn af hvem, og hvem der gifter sig med hvem.

Derfor er noget af det mest frustrerende, vi kan opleve som slægtsforskere, at stå med et sogn, hvor kirkebøgerne før 1814 er brændt eller gået tabt af andre årsager. Eller måske er der bevaret en enkelt kirkebog, der rækker tilbage til slutningen af 1700-tallet og ellers intet. Vi kan opleve det, som om et tæppe er trukket ned foran os, og bag det forsvinder vores aner i disen. De har levet der og bevæget sig omkring i sognet, men vi kan ikke få sat navn på dem, og derfor bliver de så godt som ikke-eksisterende for os.

Betyder det så, at det hele slutter her? At vi må affinde os med, at vi har at gøre med en gren, som er lukket for os, ja, nærmest amputeret? Heldigvis står det ikke altid helt så galt til. Det findes andre kilder, som vi kan ty til, så vi – måske også med lidt held – kan komme et godt stykke længere med vores historie.

NB. Temaet vil dreje sig om forhold på landet af den simple grund, at købstædernes kirkebøger normalt er bevaret langt tilbage i tiden.

## Folketællingerne 1801 og 1787

Selv om kirkebøgerne som kilde i et sogn er tørret ud omkring 1814, har vi stadig et par kraftfulde kildevæld tilbage i form af folketællingerne 1787 og 1801. I dem vil vi kunne få et øjebliksbillede af sognets husstande, og vi kan måske få hæftet et forældrepar, som de eksisterende kirkebøger ikke kender til, på vores aner. Der vil være navne og alder på personerne, som er guld værd, når vi skal forsøge at arbejde os videre tilbage. Tidsafstanden mellem de to tællinger er så tilpas kort, at vi ofte kan danne os et løseligt indtryk af, hvad der kan være sket i en familie.

De meget traditionsbundne navneskikke kan vi også trække på. Alle børn, når vi er tilbage i starten af 1800-tallet og tidligere, fik deres fars navn plus -søn eller -datter hæftet på fornavnet. Hvis der i Peder Andersens familie fandtes børn med patronymet Nielsen eller Nielsdatter, er det sandsynligt, at konen nok har været gift med en Niels, før hun blev Peder's viv. Også selv om der ikke er nævnt noget om 2. ægteskab i folketællingen. Og det er oplagt at slutte, at Peder Andersen var (formentlig ældste) søn af Anders Pedersen. Men pas alligevel på! Der var et meget begrænset udvalg af navne at vælge imellem, for ingen jævne folk brød sig om at skeje ud med fremmedartede navne, og derfor vil man igen og igen støde på personer med samme navne. Man skal altså være omhyggelig med at sikre sig, at slægtssammenhængen rent faktisk er i orden.

Vi skal også huske at bruge de muligheder, der kan gemme sig i kirkebøgerne. Måske ligger en persons fødsel forud for kirkebogens start, men prøv så i stedet at kigge efter konfirmationen. Her kan vi være heldige at finde farens og undertiden endda også morens navn nævnt, ligesom vi kan finde oplysninger om, hvorvidt det unge menneske bor hjemme eller har været nødt til – frivilligt har det nok sjældent været – at forlade reden for at tjene til dagen og vejen et andet sted.

Ved vielsen vil der ofte stå, hvor parret stammer fra. Hvis intet sted er nævnt, kan det være nærliggende at antage, at de har trådt deres barnesko i sognet, men det kan ikke uden videre tages for givet. Hvis der fx står "af Karlby" ved gommen, kan man strengt taget ikke lægge mere i det, end at manden lige i skrivende stund bor i Karlby. Hvem har lovet, at det skal være nemt at jagte anerne?

Forlovere ved vielsen kan fungere som en pegepind. Det var jo ikke tilfældigt valgte personer, der udfyldte den rolle. Hvis brudens og gommens fædre overhovedet levede og ikke boede mange mil fra vielsesstedet, fik de normalt æren. Ellers kunne det være en bror eller svoger til en af parterne eller måske en arbejdsgiver. I hvert fald vil det altid være et par overvejelser værd, hvordan forlovernes forbindelse til brudeparret har været.



## Tema: Slægtsforskning uden kirkebøger

### Godsarkivalier

Folketællingerne er lavthængende frugter, som er lige til at plukke. De er alle indtastede og kan søges i på DDD eller Danish Family Search.

Lidt mere besværlige og usikre er godsarkiverne, men de er til gengæld meget givende, hvis man har aner, der kan findes i godsernes protokoller. Der er dog flere problemer på vejen. Nogle godser har ikke afleveret deres arkiver til Rigsarkivet; noget, de som private foretagender ikke er forpligtet til, og hvis man som slægtsforsker havner i den klemme, er der ingen anden udvej end at forsøge med en venlig forespørgsel til godsejeren, om man kan få adgang til herlighederne.

Andre steder er problemet, at der simpelthen ikke har været store godser med velordnede og -bevarede arkiver på egnen. Det gælder i høj grad Midt- og Vestjylland, hvor landbrugsjorden ikke har været så givtig, at det var attraktivt at etablere godser. Måske har der været mindre, spredte hovedgårde, som tidligt er blevet nedlagt, og hvor der ikke er bevaret mange fæsteprotokoller og jordebøger. Sådanne sogne er fx Egvad (Tarm) og Lønborg i Ringkøbing Amt.

Begge steder mangler kirkebøgerne før 1814, og bortset fra spredte gårde under Ribe Hospital og Lønborggård (hvis arkiv ikke er specielt velbevaret for 1700-tallets vedkommende) finder vi ingen godser. Her er altså ikke meget at komme efter.

Men hvis et gods med et veludbygget arkiv har haft bøndergårde i et sogn, der lider under manglende kirkebøger, er der chancer for at komme et pænt stykke videre. Som eksempel vil vi her tage Veggervad Sogn, Djurs Nørre Herred, Randers Amt.

Sognet er ganske lille. I 1787 kunne det mønstre 191 beboere, fordelt på 43 husstande, alle samlet i byen Veggervad. Kirkebøgerne er bevaret fra 1779, ikke helt galt, og i tilgift ejede to store godser i nærheden, Mejlgård og Benzon (også kendt som grevskabet Scheel med hovedsæde på godset Sostrup, men i arkivsystemet rubriceret under Benzon) det meste af bøndergodset i sognet.

### Fæsteprotokoller og skifteprotokoller

Vi tager udgangspunkt i ægteparret Michel Rasmussen



Godset Sostrup nordvest for Grenaa, der i århundreder var hovedsæde for slægterne Scheel og Benzon. Wikimedia Commons.

## Tema: Slægtsforskning uden kirkebøger

Bilde og Ane Sørensdatter, der blev viet i Veggerslev Kirke 1798: Den 4de Maj trolovet Ungkarl Michel Rasmussen Bilde og Pigen Ane Sørensdatter, begge i Weggerslev og den 25de ejusdem viede<sup>1</sup>. De fik en stribe børn, som kan findes i kirkebogen, men selv er de født før 1779, så et præcist tidspunkt for deres egne fødsler og dåb må vi undvære.

*Men familien optræder i folketællingen 1801:*

Karen Nielsdatter, 72, Enke, Madmoder, Gaard Beboer  
Michel Rasmusen, 32, Gift, Hendes Søn  
Ane Sørensdatter, 25, Gift, Hans Kone  
Rasmus Michelsen, 3, -, Deres Børn  
Ane Michelsdatter, 2, -, Deres Børn  
Peder Michelsen, 54, Enke, Tienstekar

Her kan vi se, at Ane og Michel er blevet velsignet med de første par børn, og at det åbenbart er hans mor, enken Karen Nielsdatter, der stadig sidder ved roret på gården. Går vi et skridt tilbage til 1787, er hendes mand, Rasmus Michelsen, 48 år, stadig ved hendes side, og Michel er en hjemme-gående 16-årig søn, nok eneste stadig levende barn. Desuden er der to tjenestefolk på gården. I kirkebogen kan vi finde frem til, at Rasmus Michelsen er død den 12. marts 1797 og begravet den 15. i sit 59. år.<sup>2</sup>

Næste skridt er at finde et fæstebrev til Michel. Vi prøver med Benzon Gods' arkiv, der er forsynet med et fint navne-register til fæsteprotokollerne, og her er bid: Michel Rasmussen Bilde har den 29. september 1805 fået sit fæstebrev, som skal findes s. 255 i protokollen. Forvalteren på godset stæder og fæster herved den "ved hans Fader Rasmus Michelsen Bildes Død fæsteledig blevne Gaard, som er matriculeret for Hartkorn Ager og Eng 6 Td. 5 Skp. 1 Fd. 2 Albm." Gården er godt nok blevet ledig ved farens død otte år tidligere, men hans kone har valgt at blive siddende ved fæstet, og nu, hvor hun takker af, må sønnen "Give hans Moder anstendig Underholdning og Pleje, saaledes at hun dermed kan være fornøyet, eller fornøden Aftægt og Huusværelse m.v. efter den imellem dem indbyrdes vedtagne Bestemmelse." På dette forholdsvis sene tidspunkt i fæstevæsenets historie får vi en ekstra bonus med. Gården skal nemlig synes af to vurderingsmænd, og deres rapport, som er indført efter fæstebrevet i protokollen, fortæller detaljeret om de fire længers tilstand – bortset fra et par skader her og der, som skal udbedres, "er Gaardens Bygninger ... af gode Materialer [og] kand blive i god Stand" – og om husdyr og avlsredskaber.<sup>3</sup>

<sup>1</sup> Veggerslev-Villersø kirkebog 1779-1813, s. 168, AO opsl. 87

<sup>2</sup> Ibid. s. 68, AO opsl. 36

<sup>3</sup> Benzon Gods, Fæsteprotokol 1788-1864, s. 255b-259

Michel Bilde dør så tilpas tidligt, 52 år gammel i 1821, at han efterlader sig umyndige børn, og derfor kan vi finde et skifte efter ham i Benzon Gods' skifteprotokol, fol. 824-26 samt 835, men i denne sammenhæng gælder det slægten bagud, så skiftet lader vi ligge.

Vi ved, at han overtog fæstet efter sin far, og næste step bliver at opspore fæstebrevet til denne. Vi må tilbage i registret til fæsteprotokollerne for at lede efter et fæstebrev til Rasmus Michelsen Bilde. Det er ganske rigtigt anført, men dog med den finte, at Bilde-navnet her er strøget, så det må findes under 'Mikkelsen'. Det er udstedt den 29. juli 1763 og kan læses side 357.

### Pas på med navnene

Principielt havde folk før navneloven af 1828 kun et navn, fornavnet. For at kunne skelne mellem de enkelte personer, fik de gerne et patronym (-sen eller -datter-navn), en steds- eller erhvervsbetegnelse eller noget helt fjerde knyttet til navnet. Disse tilnavne kunne imidlertid bruges i flæng og skiftede nu og da hen gennem livet, når en person fx flyttede til et andet sted. Men indimellem kunne sted- og erhvervsnavne blive hængende i flere generationer, også selv om man var flyttet eller havde skiftet erhverv.

Til yderligere forvirring tjener et par 1700-tals eksempler fra vores Bilde-slægts gren i Rimsø Sogn, hvor et par mænd begynder at bruge deres fædres patronymer. Søren Sørensen, søn af Søren Henriksen, findes pludselig benævnt Henriksen, og på samme måde kaldes en anden Søren Sørensen Søren Mouridsen efter sin far. Især i det sidste tilfælde skal man være vågen, da de to Mouridsen'er i en periode lever side om side i sognet.

Fæstebrevet fortæller, at Rasmus får den halve gård i Veggerslev, "som hands Fader forhen i Fæste haft haver og nu formedelst alderdoms tiltagelse og sin Kones dødelige afgang til hannem goedvillig haver opladt og afstanden." Rasmus må sørge godt for sin aldrende far, men senior skal til gengæld hjælpe til efter evne: "at hand jgien forrætter til Sønnens Tienneste hvis [hvad] hand formaar".<sup>4</sup> Vi får her et lille indblik i familiens forhold, men snydes for de mest eftertragtede oplysninger, nemlig navnene på far og mor. Der er ingen kirkebog, som kan hjælpe os, men et veludbygget godsarkiv har naturligvis en skifteprotokol, der kunne ligge inde med svaret. Her støder vi dog på det problem, at skifteprotokollen for perioden 1752-1786 er gået

<sup>4</sup> Benzon Gods. Fæsteprotokol 1719-1788, s. 357b



## Tema: Slægtsforskning uden kirkebøger

tabt. Surt show! Men helt på herrens mark er vi dog ikke, for under arkivserien *Skiftevæsen* (AO: *Se mere > Godser > Godser, baronier, grevskaber og stamhuse*, hvorefter *Randers Amt* og *Benzon Gods* vælges fra dropdown-menerne) gemmer der sig et *Alfabetisk Register til Scheels Skifteprot. 1752-1786 og Skærvad-Ørbækgaard's do. 1757-78* (opslag 2-16 på Arkivaliononline – her efter benævnt AO). Registret er opstillet efter byer, og derfor er det en overskuelig opgave at finde frem til, at der i Veggerslev skulle være skiftet "efter Gaardmand Michel Bilde's Kone Anne Rasmusdatter, holdet og Sluttet den 4de Julii 1763". Der kan ikke være tvivl om, at vi har nu fået navne på forældrene, og desuden et omtrentlig dødstidspunkt for moren, men længere kommer vi nok ikke med hende.

Samme register kan formentlig hjælpe os med Michels død. Den 26. april 1775 holdes skifte efter "Husmand Michel Sørensen Bilde". Her er dog to ting, vi bør studse over – hvis det altså er den rigtige Michel, vi har fat i: Hvorfor benævnes han husmand, når der vel burde stå aftægtsmand eller inderste? Og hvorfor skiftes der overhovedet efter en mand, der har opladt sit fæste til sønnen? På den anden side er Veggerslev et meget lille sogn med få indbyggere, så kan der være to mænd af samme navn?

Et nyt kig i registret til fæsteprotokollen afslører, at Michel Sørensen Bilde i Veggerslev hele fire gange har underskrevet et fæstebrev. Det sidste den 24. marts 1764, hvor han fæster et hus i Veggerslev, et hus "som tilforn har til hørt Sal. Madam Hobert ... Hvilket Huus med tilligende Kaal Hauge stæd bemelte Michel Sørensen Bilde maae nyde bruge og sin livs tiid i fæste beholde eller saalænge Hand deraf aarlig fra førstkommende Woldborg dag betaler og Svarer udj afgift 4 rdl."<sup>5</sup> Michel har altså ikke villet slå sig til tåls som aftægtsnyder, men har ønsket sit eget sted. Så det er ganske vist: husmanden, tidligere gårdmand, Michel Bilde bliver stedt til hvile i foråret 1775.

Vi må videre tilbage i sporet på Bilde-slægten. Det første fæstebrev Michel får i hænderne er dateret 30. oktober 1731 og giver ham fæste på "Dend halfve Gaard ibidem, som hans Broder Peder Bilde har Anden Part til af samme Gaard og Sidste beboet af Olluf Winther som nu derfra af Armod har maatte Afstoed".<sup>6</sup> Forholdene er her lidt anderledes end for Michels efterkommere: Det er tilsyneladende ikke sin fødegård, han får, men hans bror Peder sidder ikke desto mindre på den anden halvgård af to gårde, som oprindeligt har

været én gård. Det er nærliggende at tænke, at deres far, som må formodes at have heddet Søren Bilde, har haft noget med gården at gøre, men det kan absolut ikke tages for givet. Desværre er der ikke succes med en søgning i registret efter broren Peders fæstebrev; han må have fået det før 1719, som er startåret for fæsteprotokollen.

At fæsteren Oluf Winther har måttet opgive på grund af fattigdom – han har ikke kunnet svare sine skatter og landgilde – er langt fra et særsyn. Inden det kom så vidt, har han misrøgtet gården så slemt, at Michel kan overtage den på lempelige vilkår: Han slipper for indfæstning (et beløb, der betales ved overtagelsen af fæstet) og er fri for hoveri det første år, og desuden skal skovriderne anviser ham tømmer til reparation af bygningerne. Michel får uden tvivl bragt tingene i orden, og siden kan han underskrive fæstebreve på henholdsvis en fjerdepart af en ødegård og et stykke eng. Han har sikkert været en driftig mand.

Leddene længere tilbage, Søren Bilde, som indtil videre kun er et fiktivt navn, kan vi ikke nå inden for godsarkivalierne. Fæsteprotokoller rækker normalt kun tilbage til 1719, og skifteprotokollen 1719-1752 løfter ikke noget slør, så der må andre kilder til.

### Jordebøger

Ved siden af fæste- og skifteprotokoller, som er de mest oplagte kilder blandt godsarkivalierne at gå til, er der andre, der kan give fine oplysninger. Det gælder ikke mindst jordebøger. Disse kan være ført med skiftende mellemrum og i varierende udformning, men grundlæggende er de en for-

Hørens Jordebogen	Randallens Summa	Lenge
Michel Bilde	2 5 1	8
Cristen Skjott	1 2	1 3 7
Søren Bilde	6 4 3	2 3 6
Søren Bilde	7 3 7	2 5 10
Søren Bilde	2 7 5 7	3 1 7
Michel Bilde	2 7 5 7	3 1 7
Søren Bilde	2 7 5 7	1 4 6
Søren Bilde	6 7 3 1	2 3 15
Michel Bilde	7 3 1 7	2 5 2
Peder Bilde	7 2 5 7	5 1 8
Søren Bilde	6 6 7 7	7 3 7

Udsnit af en side fra moderationsjordebogen 1747, hvor vi finder brødrene Peder og Michel Bilde som nr. 5 og 6 blandt gårdmændene i Veggerslev.

<sup>5</sup> Benzon Gods. Fæsteprotokol 1719-1788, s. 633b

<sup>6</sup> Benzon Gods. Fæsteprotokol 1719-1788, s. 131



### Hvordan finder jeg fæstebreve, skifter m.v.?

Start med at finde det gods, du er interesseret i; under det ligger alle arkivalierne samlet. På AO vælger du *Se mere* og klikker herefter på *Godser*. I næste skærmbillede vil du se, at også kirken og militæret (ryttergodser) kunne være godsbesiddere, men hvis du er ude efter et "almindeligt" gods, vælger du *Godser, baronier, grevskaber og stamhuse*. Herefter er det bare at navigere frem til det ønskede gods ved at vælge først amt og derefter gods. Du vil nu få en liste over det indhold (arkivserier), som p.t. er tilgængeligt på AO. I nogle tilfælde gemmer der sig forskellige årgange under en arkivserie; dem får du frem ved at klikke på det lille kryds ud for arkivaliet.

Alternativt kan du vælge at gå ind via Danske Slægtsforskeres Arkivalielister (<https://arkivalielister.dis-danmark.dk>). Her klikker du på emnet *Godsarkiver* og i næste skærmbillede på det ønskede amt. Arkivalierlister linker til Familysearch ([www.familysearch.org](http://www.familysearch.org)), som var tidligere ude med visning af godsarkivalier end Rigsarkivet. Siden kræver login, hvilket dog er gratis og uforbindende. En ekstra bonus: undertiden er kvaliteten af scanningerne bedre hos Familysearch end hos Rigsarkivet.

Også Helbos Sall Data er en mulighed. Her finder du godsarkiverne via dropdown-menuen *Arkivalie* under *Lokale myndigheder > Godsarkiver* og arbejder dig videre ved at vælge amt og gods.

Fælles for de nævnte indgange er, at de udelukkende viser, de arkivalier, som er tilgængelige på AO eller Familysearch. Hvis du vil have det fulde overblik over, hvad et enkelt gods kan byde på af protokoller og dokumenter, er der ingen vej uden om Daisy. Og faktisk er det slet ikke spor kringlet i dette tilfælde. I Daisys søgefelt på [www.sa.dk](http://www.sa.dk) taster du navnet på godset og tilføjer gerne "gods" for at udelukke eventuelle uønskede sammenfald med fx stednavne.

Klik på *vis arkivserier*, og du får hele striben serveret. Når du klikker på en arkivserie, kan du straks se, om den er lige til at gå i gang med; den vil nemlig være forsynet med en grøn knap, *Læs arkivaliet*. Er der derimod kun en knap med teksten *Vis indhold*, må arkivaliet bestilles, hvis du vil se nærmere på det. Du bestiller ved at klikke på *Vis indhold* og herefter *Start bestilling*. Du skal være logget ind på siden for at bestille.

Vær opmærksom på, at der er meget stor forskel på, hvad der er bevaret fra de enkelte godser. Det kan strække sig fra en enkelt post eller to til en lang side, der slet ikke kan overskues i et hug. Og hvert gods kan som et privat foretagende have haft sin egen måde at gøre tingene på, som man måske lige skal orientere sig i.

tegnelse over det bøndergods, der på det givne tidspunkt hørte under hovedgården. Man kan her se fæsternes navne og tit gårdenes hartkorn. En oplysning, der aldrig mangler, er landgildens størrelse, for hovedformålet med protokollerne var at skabe overblik over bøndergodset, og hvor stort et udbytte det kastede af sig.

Jordebøgerne er ført by for by, så vi får her et overblik over byens beboere, fordelt på gårdmænd og husmænd. Næsten som en folketælling, der dog kun medtager fæsternerne – om det så er mænd eller kvinder. I en jordebog for 1747 er brødrene Peder Sørensen Bilde og Michel Bilde opført lige efter hinanden, som fæstere af gårde, der er præcist lige store. Landgilden er tilsvarende ens. Lidt længere nede på listen er anført "Een Ødegaards Auffling, som er bortfæst til 4re Mænd, nemlig Niels Mols, Michel Bilde, Peder Bilde og Peder Udsøn". En gård er blevet (i

hvert fald midlertidigt) nedlagt, og jorden er delt mellem fire fæstere.<sup>7</sup>

Under arkivserien *Dokumenter angående hoveriet* findes et *General Hoverie Reglement for Scheels Hovedgaard* (kan læses på AO) med oversigter over godsets fæstegårde. Ved hver by er her føjet en lille beskrivelse af bl.a. agerjorden, som kan fortælle lidt om bøndernes arbejdsvilkår; her hedder det om Veggerslev: "Jorden er middelmaadig Muld paa nogle Stæder beblandet med Leer og Steen Gruus."<sup>8</sup>

### Reserveruller

Før 1788 hørte det til godsejernes pligter at mønstre soldater til hæren, og til det formål førte de en form for lægds-

<sup>7</sup> Benzon Gods. Moderationsjordebøger for Scheel og Østergård, Skærvad og Ørbækgård, s. 18 (AO opsl. 12)

<sup>8</sup> Benzon Gods. Dokumenter angående hoveriet (AO opsl. 20)

## Tema: Slægtsforskning uden kirkebøger

ruller, som regel kaldet reserveruller. De kan være udformet forskelligt fra gods til gods, men ligner i store træk de senere lægdsruller. De registrerer fædrene og deres sønner og oplyser om de sidstes alder og tilholdssted. Desværre er rullerne langt fra bevarede på alle godser, ligesom de heller ikke hører blandt de arkivalier, vi altid kan forvente at finde på AO. Her slipper du ikke for at tjekke på Daisy.

Reserverullerne fra Benzon Gods er godt nok i god behold, men i modsætning til de kilder, vi tidligere i artiklen har set på, er de ikke tilgængelige på AO. Hvis du vil se dem, må du bevæge dig til en af Rigsarkivets læsesale. Til gengæld kan du så hengive dig til den udsøgte nydelse at kunne sidde og blade i originale papirer fra 1700-tallet. Find dem ved i Daisy at vælge avanceret søgning og taste Benzon Gods (Arkivskaber) og reserveruller (Arkivserie).



*Et opslag i den sirligt førte reserverulle fra 1753. Her fremgår det, at Michel Bilde i sin husstand har tre sønner på 16, 12 og 11 år samt en 20-årig tjenestekarl.*

Benzons ruller er udarbejdet med få års mellemrum, nu og da hvert år, fra 1747 til 1784. De er opstillet efter lægds-mænd, byer og gårdmænd. Under disse er ikke kun anført deres eventuelle sønner, men også tjenestekarle og i alle tilfælde med alder på hver enkelt. Vi kan altså tage på jævnlige visitter i byerne og følge udviklingen i den mandlige del af husstandene: Hvor mange sønner er hjemme (tag dog ikke for givet, at den unge Hans Christensen i fæsteren Christen Hansens husstand nødvendigvis må være søn af ham!) og hvor tit skifter man tjenestefolk? Man kan også bruge rullerne til at fastslå, hvornår en ny fæster er tiltrådt.

De værnepligtiges sundhedstilstand kan vi ligeledes finde oplysninger om; det sker under anmærkninger, hvor dårlig-

dommen brok er hyppigt forekommende, og en dreng eller ung mand kan betegnes som tunghør eller enøjet.

Hvis vi et øjeblik vender tilbage til Veggerslev og Bilde-familien, kan vi i rullerne se, at Michel Bilde i 1746 er noteret for sønnen Søren på ni år. Siden kommer endnu tre sønner, Rasmus, Anders og Peder, til, og i hele perioden har Michel i hvert fald to af sine sønner som medhjælpere på gården. Efter at Rasmus har taget over i 1763, bliver den yngste bror tilsyneladende hjemme et stykke tid – han er som 23-årig anført på gården i 1768.

### Den mødrene linje

Vi vender tilbage til vores udgangspunkt, ægteparret Michel Sørensen Bilde og Ane Sørensdatter. Vi har nu styr på hans aner i et par generationer, men der er jo også hans ægtefælle. Kan vi finde noget på hende?

Vi har hendes navn og omtrentlige alder og ved, at hun med stor sandsynlighed er født i Veggerslev (da det er her, vielsen finder sted), og i folketællingen 1787 finder vi et oplagt bud:

Søren Sørensen, 44 , Gift, Hosbonde, Bonde og Gaard Beboer

Ane Nielsdatter, 43 , Gift, Madmoder

Søren Sørensen, 4 , - , Deres ægte Børn

Ane Sørensdatter, 11 , - , Deres ægte Børn

Marie Sørensdatter, 8 , - , Deres ægte Børn

Mette Marie Sørensdatter, 6 , - , Deres ægte Børn

Forældrenes vielse og deres herkomst kan kirkebogen ikke hjælpe os med, men Sørenns begravelse har vi. Han dør ret pludseligt i januar 1798. Dødsårsagen er "et Sting i den venstre Side formodentlig Lungebetændelse", som præsten skriver i kirkebogen ved begravelsen. Han nævner også, at han har været fæster i 22 år.<sup>9</sup> Hans kone overlever ham og får ophold hos en datter og svigersøn, som efterfølger Søren som fæster. Hun dør 1813.

Det videre spor går nu via fæsteprotokollen. Søren Sørensen er ikke det mest taknemmelige navn at arbejde med, men koblet med tidspunktet kan vi rimelig sikkert fastslå, at Ane Sørensdatters far er identisk med den Søren Sørensen, som har kunnet underskrive sit fæstebrev den 18. juli 1775. Gården er af pæn størrelse, men byder på udfordringer, idet vi også her finder en tidligere fæster, Jens Pedersen Krog, som har måttet forlade den på grund af armod. Søren slip-

<sup>9</sup> Veggerslev-Villersø Kirkebog 1779-1813, s. 73

## Tema: Slægtsforskning uden kirkebøger

per følgelig for det første års landgilde og får en del tømmer til reparation af bygningerne og hjælp til "ved Bønderne at tilføre Noget Leer til Ovn og Skorsteenens Reparation, og lidet Lyng til Huusenes Tækning". Arbejdslønnen må han selv stå for, og han får givetvis travlt og er da også fritaget for hovarbejde og rejser næste sommer, hvor han skal foretage "nogen betydelig Reparation paa ovenmelte Huuse".<sup>10</sup>

Vigtigste oplysning – i denne sammenhæng – er dog, at Søren Sørensen er "af Albeck". Han stammer altså fra Albeck, der er en bebyggelse i nabosognet Rimsø. Og heldigvis er kirkebøgerne i Rimsø bevaret tilbage til 1696! Efter en tur i sumpen er vi tilbage på fast grund og kan søge frem til hans dåb, der har fundet sted anden juledag 1743. Hans forældre hedder Søren Henriksen og Anne Sørensdatter, og vi kan desuden ved søgning i kirkebogen koble to par bedsteforældre på, og da de har været fæstere under Benzons, kan vi arbejde videre med dem i godsarkivalierne. Det falder dog uden for denne artikels emne, men uden kigget i fæsteprotokollen havde vi næppe opdaget forbindelsen. Hvis der skulle være en smule tvivl om, hvorvidt vi har fat i den rigtige familie, behøver vi bare at notere os alle de gange, Søren Sørensen eller hans hustru fra Veggerslev tropper op som faddere for broren, Henrik Sørensen i Albæks, børn.



Manzas kort fra 1843 viser Rimsø og Veggerslev Sogne. Albæk ligger lidt afsides nord for Rimsø. (Geodatastyrelsen, <https://hkpn.gst.dk>)

Søren Sørensen kommer til Veggerslev med sin ægtefælle. Han er blevet viet til Ane Nielsdatter i Rimsø Kirke 1775, selv om hun angiveligt er "af Brøndstrup", en by i Gjerrild Sogn. Dette sogn byder også på fast grund med hensyn til kirkebøger, og følgelig kan vi koble både forældre og (delvist) bedsteforældre på Ane.

### Andre arkivalier

Man kan aldrig vide, hvad man kan støde på af nyttige informationer, når man giver sig tid til at kigge forskellige protokoller og pakker igennem. Ordet 'godsregnskaber' kan lyde støvet og kedeligt, men oplysninger om, hvem godsejeren har købt eller solgt noget til, kan give et uventet indblik i, hvad folk har beskæftiget sig med.

Regnskaberne kan være besværlige at have med at gøre, idet de ikke er udstyret med registre og ofte heller ikke er tilgængelige på AO. Der er heller ingen garanti for gevinst. Men som et eksempel ud af mange kan nævnes, at et kig i regnskabsbogen for det lille gods Hennegaard i Ribe Amt for 1798 og 1799 afslører, at Claus Guldager Nielsen i Henne, Ribe Amt, der ifølge folketællingen 1801 kan se ud som en almindelig husmand og skomager, har særlige kompetencer og kan sende regninger på hele 6 rd. 5 mk. 3 sk. og 17 rd. 5 mk. 2 sk. til godsejeren for forskellige tjenester såsom reparation og rengøring af diverse ure og isættelse af nyt glas. Udover at han har forsynet godsets medarbejdere med nye støvler og pampusser (hjemmesko i blødt skind). Den mand har været ualmindelig fingersnild<sup>11</sup>.

### Kurt Kermits afskrifter

Indtil 1800 var der skrappe regler for, hvem man måtte gifte sig med. Det var ikke tilladt at ægte personer, man var beslægtet med i hverken andet eller tredje led, dvs. personer, man delte bedste- eller oldeforældre med. Man kunne dog få dispensation, men dertil krævedes en ansøgning til kongen med dokumentation og betaling af et klækkeligt gebyr. Disse såkaldte supplikker kan findes i biskoparkiverne og Danske Kancellis arkiv, og de kan være guld værd, når man arbejder med sogne uden kirkebøger.

Det kan være bøvlet at søge i disse arkiver, men her er jyderne så heldigt stillede, at Kurt Kermit Nielsen har gjort et formidabelt stykke arbejde med at afskrive oplysningerne fra Jyske Registre og lægge dem ud på sin hjemmeside, der i dag hostes af Danske Slægtsforskere og kan ses på adressen <https://kkermit.dis-danmark.dk> Under menuen *Jyske*

<sup>10</sup> Benzons Gods. Fæsteprotokol 1719-1788, s. 436

<sup>11</sup> Hennegaard Gods. Regnskabsbog, s. 119b-120



## Tema: Slægtsforskning uden kirkebøger

Registre kan du her finde en oversigt over ægteskabsbevil-linger fra perioden 1660-1799.

De ligger som kronologisk opstillede tekstdokumenter, som du kan søge i via browserens søgesystem (tast ctrl. + f). Da man sjældent på forhånd ved, hvad der kan dukke op af interessante oplysninger, kan det være en god idé fx at søge på et sogn for at se, om der skulle være noget i dine interesseområder. Stavemåder og stedsangivelser kan variere, så tag fantasien med i søgningen – eller vælg i stedet at løbe alle siderne igennem. Det kan give uventede gevinster.

Hvis vi fortsætter tråden fra Veggerslev, ser det ikke ud til, at folkene i Bildeslægten har giftet sig inden for de forbudne led. Men sognet optræder i registrene med følgende post, der drejer sig om en anden slægt, Mols, som har huseret i sognet, og som kan tjene som et typisk eksempel på, hvad Kermits side kan byde på:

*Jens Andersen Bonde af Caløe amt, ægteskabs bevilling. Bevilger og tillader, at Jens Andersen Bonde og Bodil Mortensdatter, afgangne Niels Moses efterleverske, af Veggerslev sogn i Caløe amt, bønderfolk, må udi ægteskab sammenkomme, uanset at de skal være hinanden udi andet og tredie led beslægtede. Christiansborg den 11 maj 1754.*

Det var ikke kun brudeparret, der ikke måtte være for tæt på hinanden; der kunne også være problemer, hvis en eventuelt tidligere ægtefælle havde været tæt beslægtet med den nye mand/kone, som i dette eksempel:

*Jens Pedersen, ægteskabs bevilling. Bevilger og tillader, at bønderfolkene Jens Pedersen, og enken Lene Jørgensdatter af Horne sogn i Ribe stift, må udi ægteskab sammenkomme, uanset at hendes forrige mand, og hans moder, skal have været sødskende børn. 28 februar 1783.*

Siden rummer mange andre spændende afskrifter, som det kan være umagen værd at kigge nærmere på. Under menuen Aarhus Stift 1682-1799, der indeholder korte noter om breve til stiftsamtmanden i Aarhus Stift, Havreballegård og Stjernholm Amter, findes således dette, der antyder, at Michel [Sørensen] Bilde, hans bror Peder og flere andre bønder i Veggerslev ikke har sørget for at komme helligdagen i hu og derfor har måttet betale en beskeden bøde:

*Fra F Thomasen, Scheel. Angivelse af betalte Helligsdagsbøder i Veggerslev Sogn, af Bønder under Frue Grevinde af Scheel. Ole Holgård, Peder Konge, Gundi Andersen, Jens*

*Fogel, Erich Krag, Jens Lassen, Peder Skarresø, Peder Bilde, Michel Bilde, Jens Fausing, Peder Bunde og Peder Baltzer- sen alle med 4 sk. 31 December 1737.*

De nævnte bønder genfinder vi alle i reserverullerne og jordebøgerne fra Benzon Gods.

### Ekstraskattelister

Kongemagten har tit udvist en veludviklet fantasi, når det har drejet sig om at skaffe penge i statskassen. I slutningen af 1600-tallet, hvor riget skulle bringes på fode efter flere uheldige krige, blev der udskrevet en række skatter, der gik under betegnelser som kop- (kop = kopf, hoved), kvæg-, folke- og ildstedsskatter. Folk måtte betale fx efter voksne personer i husstanden eller antal skorstene på huset, og til hjælp for inddrivelsen af pengene blev der udarbejdet lister, som var ordnet efter sogne. Ofte ramte disse skatter hele befolkningen, men andre, fx. en kop, heste og karosseskat fra 1718, mest var møntet på de mere velhavende under-sætter.

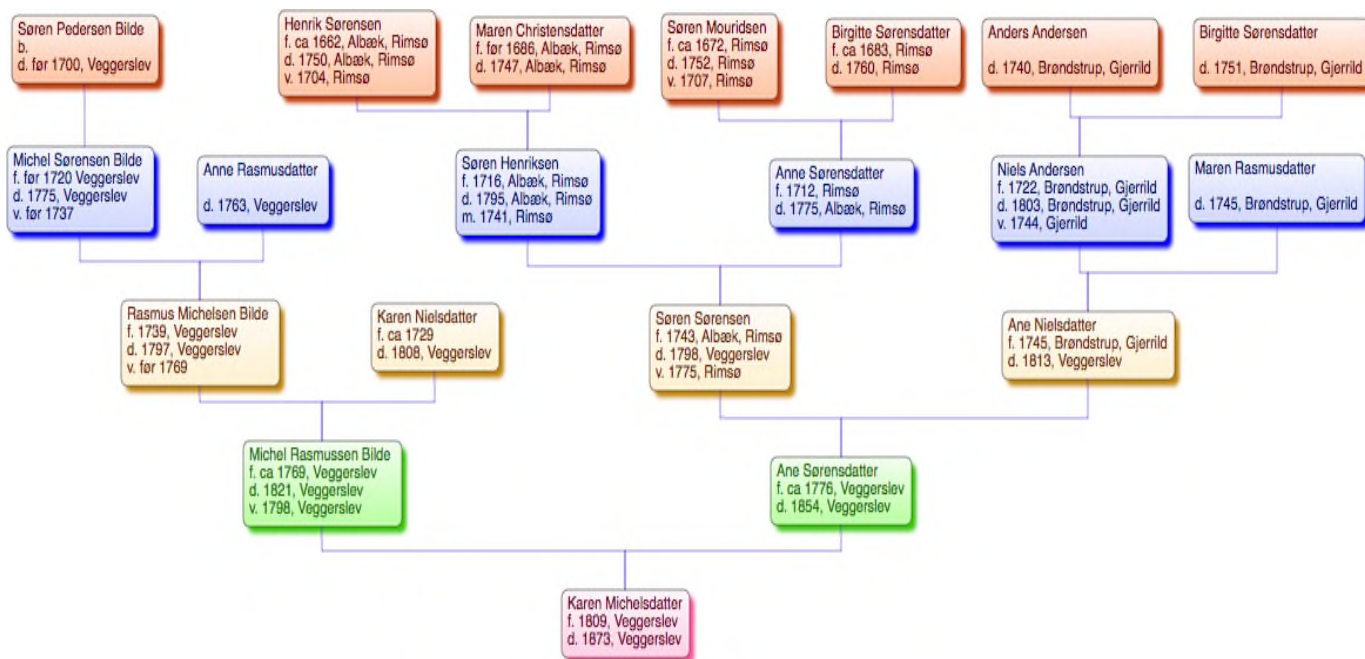
Listerne fungerer næsten som en slags tidlige folketællinger, dog kun over husstandsoverhovederne, oftest mænd, men også kvinder kan optræde, hvis deres ægtefæller er døde. I en tid, hvor der ikke er så meget andet at gribe til, er de en vigtig kilde, men desværre er de endnu ikke at finde på AO. De er filmet, så man er henvist til at se dem på rullefilm, hvor håndskriften tit er sløret. De bliver ikke nemmere at læse, hvis man vil slippe for at skrive det hele af og prøver at fotografere fra filmfremviseren! Vi må håbe, de snart dukker op på AO.

Det er ikke mange oplysninger, der gives om de enkelte skatteydere. De er rubriceret som gård- eller husmænd, undtagen hvis det drejer sig om præsten eller degnen – eller godsejeren, men ellers er det kun navnene, vi har at gå efter, hvilket kan være besværligt nok, den fantasiforladte brug af navne taget i betragtning. Man skal have fulgt sin slægt godt til dørs og nærmet sig 1600-tallet for at gøre sig forhåbninger om succes i en søgning i skattelisterne.

Men forsøget skal gøres, og i Veggerslev er der bid. I Ekstraskattelisten fra 1692 finder vi blandt gårdmændene Søren Bilde, der må aflevere 1 rdl. i skat for sig selv og sin hustru. I modsætning til de fleste af naboerne har han ingen tjenestefolk på gården, og konens navn er (selvfølgelig) ikke nævnt.

Året før blev der indkrævet en ildstedsskat. Her går vi forgæves efter Søren Bilde; den eneste Søren blandt gårdmændene er en Søren Pedersen, som betaler for sin kone

## Tema: Slægtsforskning uden kirkebøger



Med den sidste brik fra ekstraskattelisterne kan vi opstille denne anetavle for Michel Rasmussen Bilde og Ane Sørensdatter. Tavlen viser også, at det stadig er betydeligt nemmere at få fyldt hullerne ud i sogne med bevarede kirkebøger som Rimsø og Gjerrild.

og et ildsted. Hvis vi konkluderer, at denne Søren Pedersen Bilde må være far til brødrene Peder og Michel Bilde, passer det perfekt, at den ældste søn bliver opkaldt efter sin farfar, Peder. Han har sikkert fået den fædrene gård i fæste, og søn nr. 2, Michel har været heldig at kunne overtage nabogården, da den bliver ledig. Vi mangler den stensikre dokumentation for, at Søren Pedersen Bilde er det indtil videre ældste led i kæden, men sandsynligheden er til at få øje på. Det passer også i regnestykket, at sønnerne i 1691-92 ikke er så gamle, at de er skattepligtige.

Med den sidste brik fra ekstraskattelisterne kan vi opstille ovenstående anetavle for Michel Rasmussen Bilde og Ane Sørensdatter. Tavlen viser også, at det stadig er betydeligt nemmere at få fyldt hullerne ud i sogne med bevarede kirkebøger som Rimsø og Gjerrild.

Har du mod på at give dig i kast med ekstraskattelisterne, skal du søge og bestille dem via Daisy. De er ikke intuitivt nemme at finde, men en brugbar vej er at søge på Arkivserie: Amtstueregnskaber og afgrænse tidsmæssigt til før 1700. Du vil se, at serien kan læses på AO, men det gælder p.t. kun for Bornholm. Hvis du skal bruge regnskaber fra det øvrige land, må du klikke på *Vis indhold* ud for *Brugskopi, Mikrofilm 35 mm*. Herefter kan du på den lange liste navigere frem til det amt og den periode, der passer dig og klikke på Start bestilling.

### Landstingenes skøde- og panteprotokoller

Fra første halvdel af 1600-tallet var det påbudt adelen at lade skøder, pantebreve m.v. tinglyse ved landstingene. Efterhånden kom også almindelige borgere med for at få en officiel underskrift på deres skøder. Dokumenterne blev indført i skøde- og panteprotokoller, som for alle landstingenes (undtagen Bornholms) vedkommende kan læses på AO. Der er tale om et enormt stort materiale, og heldigvis er bøgerne forsynet med mere eller mindre veludbyggede registre, der også findes online, og som tilbyder en nogenlunde farbar vej ind i vildniset.

### Hvor gemmer landstingenes skøde- og panteprotokoller sig?

På AO finder du dem ved at følge stien *Se mere > Retsvæsen > Retsvæsen: Højesteret, Landsting og landsretter* og vælg herefter det område (Arkiv) og indhold, du er interesseret i.

Men næsten nemmere er det at gå direkte til Daisy ([www.sa.dk/daisy](http://www.sa.dk/daisy)) og her vælge *Avanceret søgning*. Tast nu "landsting" i Arkivskaberfeltet og "skøde" i Arkivseriefeltet. Så får du hele striben inkl. registre. Og undgår den fælde, der ligger i, at de gamle landsting kaldte sig Fynbo og Sjællandsfar.

## Tema: Slægtsforskning uden kirkebøger

Men hvad skal vi bruge protokoller til, som kun drejer sig om godsejernes handler, når de fleste af os er udstyret med almindelige jævne bondeforfædre? Det skal vi, fordi det, hver gang bøndergårde skifter ejer eller sættes som sikkerhed for et lån, er sædvane, at fæsternes navne nævnes sammen med ejendommenes hartkorn og landgilde. Derfor får vi her en fin chance for at tjekke, om det er vores forfædre, der har siddet ved en gård på det givne tidspunkt.

Navneregistrene nævner kun sælger og køber og springer let henover fæsterne. Så metoden for os med bondeaner er at gennemtrawle stedregistrene, hvor de findes, for at se, om der er handlet gods i de byer, hvor vore aner har slået deres folder. For det jyske område er der både et navneregister og et register, der kombinerer debitor og kreditors navne, hovedgårde, møller og skove, kirke- og kongetiende og byer og huse. Det er det sidste registers sektion for byer og huse, vi skal bruge. Der er registre for hvert bind, som typisk dækker 2-3 år, og hvis du ikke ved præcist, hvilken periode du skal gå efter, er det et ganske sejt stykke arbejde at slå op i alle bindene.

Vores eksempelsogn, Veggelslev, er godt nok nævnt her og der, men det kan se ud til, at de store godser har siddet solidt på bøndergårdene og ikke haft behov for at sælge ud for at skaffe sig kapital. Der er ikke rigtig gevinst med hensyn til vores Billedslægt.

Derimod viste et opslag på Sønder sig sig at give gevinst til min forskning. Jeg havde længe haft svært ved at få skovlen under en vis Jens Hansen Ludvig (ca. 1718-1776), fæster i Billum Sogn, som angiveligt skulle være "af Sønder sig". Men Sønder sig er en lille bebyggelse i Lunde Sogn, hvis ældre kirkebøger ikke eksisterer, og som heller ikke kan prale af store godsarkiver. Jeg kunne ikke komme videre med hans ophav, før jeg i skøde- og panteprotokollen kunne læse, at Jens Riis, borgmester i Kolding, den 2. januar 1737 solgte den halve part af Frøstrup Hovedgård og underliggende bøndergods. Blandt bøndergodset nævnes: Syndersiig, Et boel, beboes nu af Hans Ludvigsens Enke, Skylder aarlig 10 Skp. Rug og en pund Smør, anslagen for h.korn 1 Td. 6 skp. 1 fk. 2 alb." Der kan ikke være tvivl om, at denne Hans Ludvigsen må være far til Jens Hansen Ludvig. 12 Og dermed blev endnu et led (omend ikke særlig velbeskrevet) føjet til den gren.

Samtidig viser dette eksempel, at landstingenes skøde- og panteprotokoller giver håb, når vi har at gøre med borgeres

og små godsejeres handler, hvis arkiver sjældent er bevarede. Hvis du ikke er bange for en møjsommelig vandring i uvejsomme landskaber uden sikkerhed for, hvilke skatte du eventuelt vil støde på, kan landstingenes protokoller være al umagen værd.

### Matrikler og markbøger

Enevældens indførelse i 1660 betød oprettelsen af en administration, der skulle være både effektiv og retfærdig. For at kunne opkræve skatter var det nødvendigt med en klar oversigt over alle rigets jorder og agrenes ydeevne, og til det formål begyndte arbejdet på en matrikel, der skulle registrere samtlige gårde, ordnet efter sogne og forsynet med en vurdering af ejendommenes hartkorn. De første kom i 1662 og 1664, men var utilstrækkelige, og de blev i 1688 erstattet af Christian V.s storslåede matrikel.

Dette værk er en fantastisk kilde, som oplister alle ejere og fæstere af gårde og huse i landet. Oplysningerne om hart-

Byer	Skædemænd	Folio
1. Lise Riis		1. 72. 97. -
2. Jens Riis		2. 70. 96. -
3. Hans Riis		3. 68. 94. -
4. Hans Riis		4. 66. 93. -
5. Hans Riis		5. 63. 100. -
6. Hans Riis		6. 61. 92. -
7. Hans Riis		7. 58. 90. -
8. Hans Riis		8. 56. 89. -
9. Hans Riis		9. 53. 87. -
10. Hans Riis		10. 51. 86. -
11. Hans Riis		11. 44. 82. -
12. Hans Riis		12. 42. 81. -

Første del af oversigten over gårdmænd i Veggelslev by fra Christian V's markbøger.



## Tema: Slægtsforskning uden kirkebøger

kornet, som gjaldt frem til matriklen 1844, kan være nyttig, hvis man vil følge en gård op gennem tiden. Opstillingen efter amter, herreder og sogne gør matriklen rimelig nem at bruge, når man lige har gjort sig fortrolig med håndskriften. Det er meget ønskeligt, at denne matrikel og dens forgængere inden alt for længe bliver tilgængelige på AO.

Indtil videre kan vi på nettet bruge Christian V.s markbøger. Hovedsigtet med dette værk, der blev udarbejdet 1681-83, var at registrere og opmåle samtlige agerstykker, igen ordnet efter amter, herreder og sogne. Hvert sogn indledes med en oversigt over dets gård- og husmænd, og herefter følger optegnelserne over jorderne med angivelse af, hvem af ejerne/fæsterne der havde brugsret til dem, samt oplysninger om jordens ydeevne (bonitet).

Markbøgerne udgør et enormt stort materiale, og adgangen til dem går via *Arkivregistratur*. *Matriklerne 1664 og 1688*, som ligger på AO under *Se mere > Ejendomme >*

*Christian 5.s matrikel*. Eller søg direkte på titlen i Daisy. Registraturen fungerer som indgang til både matriklerne og markbøgerne og lister de numre, som alle sogne er forsynet med; for markbøgernes vedkommende skal de findes på billednumrene (opslagene) 20-85. Her gælder det så om at finde nummeret for det sogn, du er interesseret i.

Går vi fortsat efter Veggerslev, ser vi, at nummeret er 1058, og vi kan nu gå til *Christian 5.s matrikel*. *Markbøger etc.* og i den lange liste til venstre rulle ned til nr. 1058, hvor vi allerede på første opslag møder oversigten over byer og gårdmænd i sognet. Hvis vi primært er ude efter at finde ud af, hvilke fæstere der sad på gårdene eller husene, er denne første side måske alt, hvad vi har brug for. På oversigten er anført hvor i protokollen, vi kan finde de enkelte gårdmænd nævnt. Desværre optræder navnet Bilde ikke på listen – hvilket dog ikke er ensbetydende med, at der ikke boet Bilde'r i sognet på dette tidspunkt.

**DANSKE SLÆGTSFORSKERE**

MINE INDSTILLINGER Log ud  
Medlem Kathrine Tobiasen  
Bogmærker og egne sider  
Lokalforeninger

AKTUELT FORENINGEN FORUM KILDER VÆRKTØJER LOKALFORENINGER KONTAKT ANDET PRIVATLIVSPOLITIK

Forside / Kilder / Afskrevne kilder / Ribe amt

### Afskrevne kilder - alfabetisk - Ribe

Her kan du finde en lang række afskrevne kilder, som er doneret til Danske Slægtsforskere.

Du kan med fordel bruge feltet SØG øverst på siden og skrive søgeord - gerne flere. F.eks. 'bynavn fæste', 'sognavn' eller lignende. Skriv korte præcise ord, søgning vil ske på alle ordene. Hvis du ikke får noget søgeresultat, prøv da med færre søgeord ad gangen.

titel	beskrivelse
1. jyske regiments kasseregnskab, uddrag rytterbønder i Vester Horne herred 1673-1715 Aal Chr.5. matrikel 1683 Aal kirkebog 1691 - 1726 Ansager kirke stolesteder 1683-1768 Billum - Chr.5. matrikel 1683 Folketælling Ribe 1748 Folketælling Varde 1748 Henne - Chr.5. matrikel 1683 Ho - Chr.5. matrikel 1683 Janderup - Chr.5. matrikel 1683 Johs. Linds tingbogsafskrifter Kronens gårde 1562-1643 Nørholm godsarkiv, retsakter Oksby Chr.5. matrikel 1683 Riberhus amts jordebogsregnskaber Riberhus amts jordebogsregnskaber - Fane Slavs herreds tingbog 1662 Slavs herreds tingbog 1663 Slavs herreds tingbog 1664 Slavs herreds tingbog 1665 Slavs herreds tingbog 1668 Slavs herreds tingbog 1670 Slavs herreds tingbog 1671 Slavs herreds tingbog 1672 Slavs herreds tingbog 1681 Slavs herreds tingbog 1682	Ribe amt, Vester Horne herred - kildeafskrift doneret af Holger Hertzum-Larsen Afskrift doneret af Ole Westermann, Skibby Afskrift doneret af Ole Westermann, Skibby Ribe amt, Øster Horne herred, Ansager sogn, Øster Horne herreds provstprotokol 1683-1768 side 403 ff - kildeafskrift doneret af Holger Hertzum-Larsen Afskrift doneret af Ole Westermann, Skibby Ribe amt, Ribe herred, Ribe sogn, Ribe stiftsarkiv B9-1027 - kildeafskrift doneret af Holger Hertzum-Larsen Ribe amt, Vester Horne herred, Varde, Ribe stiftsarkiv B9-1027 - kildeafskrift doneret af Holger Hertzum-Larsen Afskrift doneret af Ole Westermann, Skibby Afskrift doneret af Ole Westermann, Skibby Afskrift doneret af Ole Westermann, Skibby Ribe amt, Kommentarer om det donerede materiale Ribe amt, Vester Horne herred og Kjærgaard Birk - kildeafskrift doneret af Holger Hertzum-Larsen Ribe amt, Øster Horne herred, retsakter Nørholm godsarkiv - kildeafskrift doneret af Holger Hertzum-Larsen Afskrift doneret af Ole Westermann, Skibby Ribe amt - kildeafskrift doneret af Holger Hertzum-Larsen Ribe amt, Slavs herred, mikrofilm 31492 - kildeafskrift doneret af Johs. Lind, Hjerting Ribe amt, Slavs herred, mikrofilm 31492 - kildeafskrift doneret af Johs. Lind, Hjerting Ribe amt, Slavs herred, mikrofilm 31492 - kildeafskrift doneret af Johs. Lind, Hjerting Ribe amt, Slavs herred, mikrofilm 31492 - kildeafskrift doneret af Johs. Lind, Hjerting Ribe amt, Slavs herred, mikrofilm 31492 - kildeafskrift doneret af Johs. Lind, Hjerting Ribe amt, Slavs herred, mikrofilm 31492 - kildeafskrift doneret af Johs. Lind, Hjerting Ribe amt, Slavs herred, mikrofilm 31492 - kildeafskrift doneret af Johs. Lind, Hjerting Ribe amt, Slavs herred, mikrofilm 31492 - kildeafskrift doneret af Johs. Lind, Hjerting Ribe amt, Slavs herred, mikrofilm 31492 - kildeafskrift doneret af Johs. Lind, Hjerting Ribe amt, Slavs herred, mikrofilm 31492 - kildeafskrift doneret af Johs. Lind, Hjerting Ribe amt, Slavs herred, mikrofilm 31492 - kildeafskrift doneret af Johs. Lind, Hjerting

Under menuen Kilder på Danske Slægtsforskere's hjemmesider gemmer sig et væld af afskrifter af vanskeligt tilgængelige kilder. Her er valgt Ribe Amt.

## Tema: Slægtsforskning uden kirkebøger

Agrene beskrives detaljeret: er jorden sandet eller er det muld? Hvilken kornsort kan dyrkes her, og hvor tit skal der skiftes til anden afgrøde? Her kan være noget at hente for folk med særlig interesse for det landbrugsfaglige.

### Længere tilbage

Vi er nu tilbage i slutningen af 1600-tallet, men kilderne stopper ikke her. Der er stadig muligheder, ovenikøbet muligheder som er lige til at gå ud og plukke på nettet, idet en del er lagt ud på AO. Nåh ja, lige til at plukke er nok flot sagt, for der er drilske benspænd i form af en håndskrift, der for mange kan være lige så svær at få mening i som kinesisk, og en opstilling af indholdet, som gør dem vanskelige at trænge ind i.

Men på AO kan man nemt klikke sig frem til de meget omfattende lensregnskaber (Se mere > *Regnskaber* > *Lensregnskaber*) fra sidste halvdel af 1500-tallet indtil ca. 1660. Lenene er forløberne for amterne, og regnskaberne er på AO ordnet i regnskaber, jordebøger og ekstraskattemandtal, alle med angivelse af årstal. Fordi de er ført årligt, vil det være muligt i jordebøgerne og skattemandtallene at følge en fæster gennem en årrække. Men oplysningerne er kortfattede, og der er ikke megen hjælp at hente undervejs, hvor man er henvist til at navigere mellem navne, som holder sig indenfor det velkendte begrænsede udvalg: Niels, Christen, Søren og et par stykker mere.

Tingbøger (også kaldet justitsprotokoller) er en anden vigtig kilde. Her kan vi læse om små og store stridigheder mellem folk, og vi kan finde arvesager, der kan levere det afgørende bevis for en slægtssammenhæng. De er ligeledes tilgængelige på AO; gå ind via *Se mere* > *Retsvæsen* > *Retsbetjente indtil 1919* og vælg det herred eller den købstad, du søger fra dropdown-menuerne. Eller søg direkte i Daisy. Men heller ikke tingbøger er for begyndere; her kommer både en ofte gnidret håndskrift og manglende registre på tværs.

Men inden du bare opgiver det hele, gør du klogt i at undersøge, om der skulle være en lettere indgang. Der er behjertede folk, der har lavet mere eller mindre fuldstændige afskrifter af eller registre til de svært tilgængelige kilder. Tag fx et kig på udvalget af *Afskrevne kilder*, som ligger under menuen *Kilder* på Danske Slægtsforskeres hjemmeside [www.slaegt.dk](http://www.slaegt.dk). Klik på "dit" amt fra listen i venstre side; der kan meget vel vente en glædelig overraskelse. Se billedet på foregående side

### Lokalhistorie

Husk også, at mange lokalhistorikere, der har skrevet artikler eller hele bøger om byer, sogne eller større områder, har været langt tilbage i tiden og gennemgået kilder, der for mange vil være svært tilgængelige. Hvis du er heldig at have forfædre, der på en eller anden måde har stukket næsen frem, kan de være omtalt, men også uden at du har held med særlige personer, kan beskrivelsen kaste lys over forholdene og levevilkårene i lokalområdet, som kan hjælpe dig til større forståelse af det liv, anerne har levet. Det lønner sig derfor at gå på opdagelse i litteraturen, enten på dit lokale bibliotek eller via søgesiden [bibliotek.dk](http://bibliotek.dk). Eller i Slægtsforskerens Bibliotek, [bibliotek.dis-danmark.dk](http://bibliotek.dis-danmark.dk), hvor nye digitaliserede titler i en lind strøm bliver tilgængelige.

Et værk som Erich Pontoppidans *Danske Atlas* skal fremhæves. Denne forgænger for Trap Danmark giver fine samtidige beskrivelser af geografi, erhverv og samfundsforhold i byer, herreder og amter omkring midten af 1700-tallet. Det burde være uomgængeligt for enhver slægtsforsker, der arbejder med denne periode.

### Læs mere

Jørgen Markvad: *Slægtsforskning i ældre kilder*. Forlaget Yduns Æbler, 2011. Vejledning i brug af kilder vedrørende tiden før 1787.

Hovedgårde og bøndergods nord for Kongeåen 1624-1805. En fin introduktion til Viborg Landstings skøde- og pante-protokoller med bl.a. tips til søgning. Er udgivet som bog af Udgiverselskabet ved Landsarkivet for Nørrejylland i 2006, men er nu også tilgængelig på AO. Den findes nemmest ved at søge på bogens titel i Daisy.

Michael Wengel Axelsen: *Høfdinghus og Lercheslægten*. *Slægtsforskeren* 1, 2018. Eksempler på hvordan lensregnskaber kan bruges i forskningen.

Ivan Skjødt Kondrup: *Ejendomshistorie på landet i 16-1700 årene*. *Slægtsforskeren* 4, 2018.



# Nyheder fra Slægtsforskernes Bibliotek

## Projekt om hedekolonisterne afsluttet

Slægtsforskernes Bibliotek har ved hjælp af Erik Dam scanneret et omfattende arkiv om de såkaldte kartoffeltyskere. Arkivmaterialet findes i 58 online dokumenter (søg på "hedekolonier" på biblioteket side: bibliotek.dis-danmark.dk). Det omfatter bl.a. fortegnelser over hedekolonisterne, fæstebreve og skifter. I "Hedekolonierne: Godsarkiver 2" findes registratur og yderligere forklaringer til det store og unikke materiale.

## Biblioteket udvider lokalerne

Det er lykkedes biblioteket at indgå aftale om leje af yderligere 100 m<sup>2</sup> lokaler, der ligger i tilknytning til de eksisterende lokaler. Der er tale om en fordobling af vores plads til reoler, hvilket er meget hårdt tiltrængt, da stakken med ikke-udpakkede kasser bare blev større og større og nu havde passeret 100 kasser.

De nye lokaler vil også blive anvendt til foreningens ekspedition og kommer i det hele taget til at sikre mere rimelige arbejdsforhold for de omkring 20 frivillige ved biblioteket. Desuden gør de det muligt for biblioteket at modtage to meget store samlinger af bøger, som vi har en forventning om kommer i efteråret.

## Milepæl nået

I august måned passerede biblioteket 5.000 titler online, og biblioteket er derfor det største online-bibliotek med bøger inden for slægts-, personal- og lokalhistorie. Desuden sikrer foreningens licensaftale med Copydan, at vi har mulighed for at lægge unikke titler online, der ellers ikke kan findes online andre steder på grund af ophavsretten.

Der lægges i øjeblikket mindst 150 bøger online hver eneste måned, og det kan kun lade sig gøre ved en stor indsats fra alle, der arbejder med biblioteket.

Fordelingen på emner for de 5.000 online-titler er omtrentlig som følger:

- Personal- og slægtshistorie: 1.750 titler
- Lokalhistorie og gårdhistorie: 1.500 titler
- Kildeudgaver og hjælpemidler: 800 titler
- Historie, kultur, religion m.v.: 600 titler
- Andet: 350 titler



## Har du lyst til at støtte Slægtsforskernes Bibliotek?

Biblioteket har brug for din hjælp, for at vi kan fortsætte vores gode arbejde.

Du kan hjælpe ved at blive sponsor for biblioteket. Du kan læse mere om det her:

[www.dsshop.dk/shop/product/slaegtsforskernes-bibliotek-sponsor](http://www.dsshop.dk/shop/product/slaegtsforskernes-bibliotek-sponsor)

*Per Andersen*

Leder, Slægtsforskernes Bibliotek





# Med oldefar i luften

Af **Randi Ottosen**  
Grønnegade 54,  
7900 Nykøbing Mors  
anna@o2sn.dk



## Aktivitetsforslag til børn og bedsteforældre omkring emnet slægtsforskning!

Børn og bedsteforældre mødes til en aktivitetsdag og er blevet bedt om at medbringe forskellige fotos, herunder af bedstemors/bedstefars hus/huse m.v. eller evt. album.

Til rådighed er der pc, printer, blød tavle til ophæng, limstifter, maskinpapir, tusser, anetavler til udfyldelse m.v. samt heftet: "Ny i slægtsforskning fra Danske Slægtsforskere". Der dannes grupper med både voksne og børn, fx bedstemor/far og et barn/teenager.

Aktiviteten tænkes afholdt på et lokalhistorisk arkiv. Der sættes en tavle op til et fælles "history board" for alle grupper.



Sådan så der ud hos en familie i Skørping i starten af 1900-tallet. Nykøbing Lokalhistoriske Arkiv.



Oldefar, Viggo Vest, er på vej i luften den 8. juli 1920. Se nærmere senere i artiklen.

## Familiens hjem

Oplæg: En beretning fra Sørine om hendes hjem og et foto. Efter et stykke tid med forberedelse skal familierne fortælle for de andre om deres huse/lejligheder på skift: hvordan ser der ud osv. Disse oplæg sættes på den fælles tavle.

Hver familie skriver en lille beretning både fra den ene og den anden generation. Beretningerne skrives i håndskrift eller printes ud og sættes op på tavlen.

## Familien og byen eller landsbyen

På jagt i byen.

Familien Jensen i Hillerød har boet i byen i årtier. De to generationer sendes nu ud på jagt i byen efter steder, hvor familien har boet. De skal tage fotos med mobilen med tilbage. I nogle byer er der rundt i byen opsat små tavler ved forskellige huses historier; dem kan det også være godt at finde og tage et billede af. Der vælges et billede og en adresse ud til tavlen.



Et eksempel på et postkort fra 1880, der viser Toftegade i Nykøbing Mors.

Familien Hansen må søge i gamle postkort på nettet om deres by. De kan søge på arkiv.dk, eller de kan bare google stedet.

### Anetavlesøgning

Der gives en fælles vejledning i søgning fx gennem Danish Family Search og Dansk Demografisk Database og andre relevante steder. Danske Slægtsforskere har udgivet nogle fine anetavler til at udfylde.

Der udleveres tomme anetavler til grupperne. Nu gælder det om at finde mange aner frem fra databaserne. Anetavlerne gemmes i gruppen.

### Anecirkler

Alternativt kan man lave en enkel anecirkel med blot 3 – højst 4 – generationer og så sætte den op på en blød masonitplade, hvor man ud for hvert navn kunne sætte en snor hen til et billede af personen eller et lille kortudsnit af, hvor vedkommende boede, eller et billede af huset, og et billede af hele familien med alle børnene. Eller man kan tegne en anecirkel med 3-4 generationer i stort format på godt gammeldags maskinpapir på gulvet i lokalet, og så lade børn og voksne udfylde den.

### Fra arkivernes gemmer – fotografier

Hvad arkiv.dk og de lokalhistoriske arkiver har i gemmerne: Rundt omkring på de lokalhistoriske arkiver findes rigtig mange fotos, og mange steder og gader er allerede søgbare på arkiv.dk. Her kan man også være heldig at finde et foto, som man senere kan få en kopi af til familien gennem det lokalhistoriske arkiv.

Det kan også være, at det lokalhistoriske arkiv har udgivet DVD film fra byen, som evt. ligger på nettet

Hver gruppe finder et godt foto til history boardet med en lille tekst.

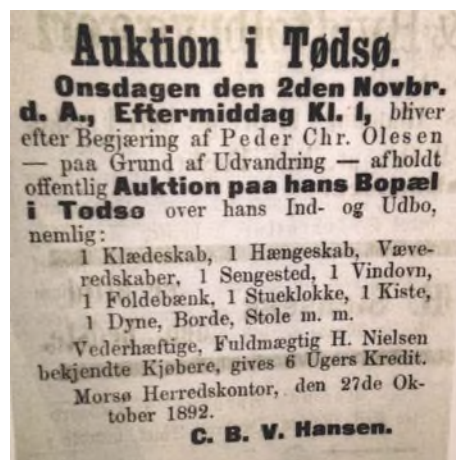
### Fra arkivernes gemmer - aviser

På det lokalhistoriske arkiv ligger gamle aviser. I grupperne bestemmer man et årstal, som har relation til familien, og dykker ned på en interessant dato i én af de gamle aviser.

Med mobilen tages et foto af den interessante artikel, annonce, eller hvad man nu har valgt. Dette foto printes ud og sættes på den fælles tavle.

Måske knytter der sig en spændende historie til en af anerne. Farfar har fortalt om sin fars flyvetur over Lemvig,

og måske er der en beretning i den lokale avis om dette. Olfedfar var redaktør på Vestjyllands Socialdemokrat i Lemvig og skriver som én af de første om Lemvig fra luften.



En annonce fra Bjerringbro Avis 1892

### Nekrologer og annoncer

Nekrologer over mange af egnens borgere findes i mange gamle aviser på nettet eller på arkivernes hylder med gamle aviser. Der kan også findes interessante annoncer om udvandring fx fra Varde eller Mors eller en annonce med varer fra tipoldefars købmandsbutik!

### Familien og udvandrere

I næsten alle familie var der udvandrere. Har I nogen i jeres slægt? Kig i udvandrerprotokollerne: [www.udvandrerarkivet.dk](http://www.udvandrerarkivet.dk)

Hvorfor udvandrede man i gamle dage? Hvor længe varede rejsen? Har nogen modtaget breve og fotos? Hvordan klarede man sig med sproget? Og jobs? Bosatte man sig sammen med andre danske? Hvad med skolegang, kirke og kultur? Og savnede man Danmark?? Eller var man hjemme på ferie?



Udvandrerparret Frans Fransen og hustru Bolette foran deres hus i Vancouver, Canada, ca. 1936





Så forskelligt tager de sig ud. Her ses tre konfirmander fra henholdsvis 1896, 1925 og 1962. 1896 er fra Horsens, 1925 fra København og 1962 fra Brøndbyvester.

## Familien og konfirmationer

Udgangspunkt: Tre generationers konfirmander, 1892-1925-1962. Billederne fortæller.

Hvordan var konfirmationen i gamle dage? I den fælles gruppe snakkes der om konfirmation før og nu. Fælles kunne man lave en liste med gaver før og nu.

Fortæl og skriv ned sammen i gruppen. Gavelisten hænges på den fælles tavle, som efterhånden bliver en history board over flere generationer og danmarkshistorie.

## Juletraditioner og Fastelavn

Her er meget at finde frem. Har bedstemor særlig julepynt fra gammel tid? Som der knytter sig lokalhistorie til?

Fastelavn! Fin mulighed for at finde noget. Mon farmor blev kattedronning som Rødhætte?? Eller var der gammel-dags ringridning på hendes dåbsdag?

## Familien og soldaterne

1864 og medaljer.

Tipoldefar var med i krigen i 1864. Ansøgte han efter krigen om medalje? Hvad mon der står om ham i arkiverne? Navn og fødesogn er allerede fundet tidligere, jf. ovenfor. Søg på erindringsmedaljerne her: <http://www.salldata.dk/erindring/>

Og tipoldefaren fra det dette eksempel var også medlem af

De danske Våbenbrødre i Fredericia, som der kan findes oplysninger om her: [http://www.fredericiashistorie.dk/html/fredericia/artikler/Vaaben\\_forsvarsbroedre.html](http://www.fredericiashistorie.dk/html/fredericia/artikler/Vaaben_forsvarsbroedre.html)

Find materiale, der fortæller om krigen 1864. Eller snak om vore dages udsendte soldater, både kvinder og mænd i krig flere steder.

**Søgeresultat**

Navn:	Jens Hansen Jensen
Amt:	Ribe
Hered:	Varde By samt Øster og Vester Herred
Født:	27-07-1816
Krig:	1848-50
Afdeling:	6. Bataillon
Kompagni:	4. Kompagni
Nummer:	5
Deltog:	01-01-1838 til 25-02-1851
Grad:	Befalingsmand, Corporal, Sergeant
Såret:	Nej
Lazaret:	Garnisons Lazarethet, København
Fanget:	Nej
Pension:	Har Pension, Pensions, 904
Våbenbroder:	Vaabenbrødrene, Fredericia
Stilling:	Reservepolitibetjent, Varde
Bopæl:	Varde Købstad
Adresse:	Som ovenfor anført
Andet:	Berettiget
Statsborger:	
Bemærkning:	



Jens Hansen Jensen fra Varde var veteran fra 1848. Til højre ses hans ansøgning om en erindringsmedalje (fra [salldata.dk](http://salldata.dk))



## Familien fra Sønderjylland

Har anerne boet i Sønderjylland mellem 1864 og 1920? Fra 1. verdenskrig kan der være historier fra breve fra soldater, gravsteder eller mindeplader eller genforeningsfester i 1920 og meget andet, der fortæller slægtens historie fra dengang.

Måske findes soldatens dagbog nedskrevet efter hjemkomsten på det lokalhistoriske arkiv.

Se også hjemmesiden fra Sønderborg Museum om 1. verdenskrig: [www.denstorekrig1914-1918.dk](http://www.denstorekrig1914-1918.dk).

I forbindelse med den kommende fejring af Genforeningen i 2020 vil der sikkert komme en del historiske klip/artikler og lignende i aviser og tv.

Uddrag af en dagbog fra 1. verdenskrig kan ses på hjemmesiden ovenfor eller på facebookside: "Sønderjyderne og den store krig".



*Soldater på øvelse i 1910. Nykøbing Lokalhistoriske Arkiv. Familien og arbejde*

Gennem generationer har faderen i huset været på arbejde hjemme eller ude, og mor har været hjemmegående eller medhjælpende hustru, men der har også været andre muligheder.

Prøv sammen at finde nogle eksempler fra familiens arbejde i dag eller i gamle dage.

Skriv en liste med beskæftigelse far-farfar-oldefar-tipoldefar...eller mor-mormor-oldemor-tipoldemor. Og i hvilken by? Arbejdede bedstemor/bedstefar ude eller på en gård?



*Måske var oldemor udearbejdende? Billedet er fra Risoms systue i Horsens, 1905. Arkiv.dk.*

Find svarene på nettet. Kig i folketællingernes oplysninger om anerne.

Disse lister hænges tilsvarende på det fælles history board.

## Bedstefars skole og barnets skole

Bedstefar og barnet sammenligner deres skoler og alt det, som hører hertil.

Bøger, lærere, lege, samvær, skolekomedie, lejrskoler, sport og meget andet.

Hver gruppe lægger en historie og et foto frem.



*Børnene i Sahl Skole, fotograferet foran skolen i 1914*

## Familien og ??? Bestem selv et emne til den fælles tavle

Fritid, særlige interesser, rejser, sommerhus, spejder/FDF, venner, familien under 2. verdenskrig ... og meget mere.

## Afslutning, hvor de mange fælles resultater beundres.

Det fælles history board er blevet så flot!

### P.S.

#### Et slægtspil er under udarbejdelse:

Her gælder det om at finde mange oplysninger om slægten.

Hvert hold/familie har en anetavle på papir med tomme felter. Spillepladen er tilsvarende, men med spørgsmål. Rundt på kanten er der et antal felter. Det gælder om at finde informationer, steder, aner og historier, og der er udfordringer undervejs.

Materialer: pc/ipad adgang, printer, papir, anetræer på papir med tomme felter, terning og raslebæger.

Alle ønskes god fælles jagt i familiens rødder.



*Gamle billeder er guld værd, når der skal trækkes minder frem. Pas godt på dem!*

## Lige nu tilbyder Danske Slægtsforskere

I Danske Slægtsforskeres webshop kan du handle et bredt sortiment af bøger og andre materialer, som du kan bruge i din slægtsforskning.

Lige nu tilbyder vi:

- Pensioner, invalide-forsørgelse og støtte til de efterladte. God introduktion til arkiver, der ofte bliver overset af slægtsforskere. Kr. 248.
- Find din slægt – og gør den levende. En bog, der henvender sig både til dig, der aldrig har forsket i din slægt, og til dig, der er godt i gang med forskningen. Kr. 198.
- Materialer til syrefri opbevaring af dokumenter og fotos. Diverse priser.

Læs mere og køb varerne i foreningens webshop: [www.dsshop.dk](http://www.dsshop.dk).



## Slægtshistorisk Dag i Aarhus

Den 2. november 2019 kl. 10-16 holder Jesu Kristi Kirke af Sidste Dages Hellige igen i år Slægtshistorisk Dag. Dagen vil byde på foredrag om bl.a. slægtsforskning i Tyskland og SallData.dk, og der vil være undervisning for nye forskere og mulighed for at udveksle erfaringer og få hjælp fra andre.

Arrangementet er gratis, men tilmelding er nødvendig af pladsmæssige årsager. Program og yderligere oplysninger kan læses her, hvor du også kan tilmelde dig: [www.eventbrite.com/e/slgthistorisk-dag-2019-tickets-65027067710](http://www.eventbrite.com/e/slgthistorisk-dag-2019-tickets-65027067710)

# Min tipoldemors familie: Slægterne Goedecke, Hellemann og Wied

Af Steffen Saabye  
Berberisvej 1,  
3060 Espergærde  
Golgatha@godmail.dk

Det er altid godt, når nogen skriver ned, hvad de ved om deres familie, så oplysningerne bevares for eftertiden. Man kan kun opfordre til og håbe på, at flere gør det. Der skal nok være nogen, det vil interessere.

Fra min farmor, Ellen Elisabeth Saabye f. Goedecke Petersen (1894-1967), har jeg arvet et stيلهæfte med blågrønt omslag i A5 format, hvori hendes mormor, dvs. min tipoldemor, Dorothea Jensine Goedecke f. Wied (1837-1920), i 1913 med pen og blæk nedskrev, hvad hun – åbenbart med en fænomenal hukommelse – vidste om sin vidtstrakte, lollandske og sin fra Tyskland indvandrede mand, løjtnant, landmand Carl Johan Georg Goedeckes (1836-1909), familie. Det ville have været interessant, hvis hendes viden i højere grad havde været 'vertikal', så den rakte langt tilbage i tiden, men hendes viden var 'horisontal'. Længere tilbage end til bedsteforældregenerationen rakte den ikke. Overskriften for hendes familie kunne være 'Det Større Landbrug'. Hendes familie sad på en række større ejendomme, enten som forpagtere eller ejere, i Danmark, Sverige og Tyskland. I det 19. århundrede var Danmark stadig først og fremmest et landbrugsland. Ville man tjene penge – og gerne mange – så gik vejen over det større landbrug. Ret mange andre muligheder var der ikke.

## En godsejer i familien

Min farmor har gjort enkelte tilføjelser til teksten, og hist og her har jeg også kunnet føje nogle fornavne og årstal til. Hun kunne bl.a. tælle et par adelige slægter blandt sine aner, og hun syntes derfor, at det var lidt for kedeligt at have sin far, forretningsfører Fritz Julius Petersens (1869-1911) -sennavn og ledte efter noget, der i hendes øre havde lidt mere *schwung*. Hun kom derfor til at tænke på – hvis hun da nogensinde havde glemt det – at hendes oldefar, Carl Friedrich Heinrich Goedecke (1804-1872), ejede godset Oxholm på Øland ved Limfjorden i perioden 1860-1865. Altså ganske vist kun i fem år og med tvivlsomt resultat. Men alligevel. Et gods! Det lød da af noget! Hun smed derfor Petersen væk, og med inspiration fra godset konstruerede hun efternavnet Okfelt til sig selv og sin bror. Det har dog aldrig slået an i familien, så det blev kun de to, der kom til at hedde det, og hendes kortvarige ægteskab

(1919-1921) med min farfar, Ove Christian William Saabye (1892-1963), gjorde jo alligevel navneskiftet overflødigt. Selv efter skilsmissen opgav hun Okfelt og beholdt hans efternavn resten af livet.

## Slægten Wied

Men for at vende tilbage til min tipoldemors familie: Gennem sin far, Jens Johansen Wied (1797-1875), og farfar, Johan Jørgensen Wied (1747-1832), kunne hun føre sin slægt tilbage til det ældgamle og efterhånden vidt forgrenede fyrstehus Wied, der er kendt siden 1226 og i 1462 fik grevskabet Wied ved Rhinen nord for Koblenz. Slægten fik rigsfyrstetitel i 1784.

Man får indtryk af hendes farfar, Johan Jørgensen Wied (1747-1832) som en energisk mand, altid åben for nye muligheder: Bødker, mejeriforpagter på Orebygaard ved Saks-købing, forpagter af Lungholm ved Rødby og sidst ejer af Aunbøllegaard ved Holeby. Om hans hustru, min tipoldemors farmor, Maren Sørensdatte (1760-1805), fra Sønderjylland ved man intet særligt.

Hendes far, Jens Johansen Wied (1797-1875), fødtes som yngste søn på Orebygaard. Han blev i 1830 gift med Gertrude Laurentze Hellemann (1793-1857). Hun var datter af skipper og senere gæstgiver i Bandholm, Povel Hellemann (1764-1829), og præstedatteren Nicoline Boye (1767-1852). Faderen ejede i ca. 30 år Søgaard (6½ td. hrtk) i Bursø Sogn, som han solgte i 1873 for 47.800 kr. Man kan undre sig over at finde beløbet oplyst i kr., for ganske vist var den nye møntlov, ifølge hvilken rigsdaler afløstes af kroner, blevet vedtaget i 1873, men først med virkning fra 1. januar 1875. Efter salget levede han som particulier sine sidste to år i Stokkemark.

Hans ældre bror, Carl Wied (1789-1861), forpagter af Lung-holm, senere af Aalholm ved Nysted, blev far til Carl August Wied (1822-1914), forpagter af Aalholm, senere ejer af Holmegaard ved Nakskov, der igen blev far til den kendte satirisk ironiske forfatter, Gustav Wied (1858-1914).





*Nicoline Boye (1767-1852)*



*Jens Johansen Wied (1797-1875)*

Af Nicoline Boye (1767-1852) er bevaret et silhouetklip, og af Jens Johansen Wied (1797-1875) er bevaret August Lorange (1833-1875) portrætmaleri fra 1874. Sidstnævnte havde forladt Danmark for bestandig i 1869 og

boede i Rom 1873-1874, hvorfor portrættet formentlig er udført dér efter et fremsendt fotografi og derpå sendt til Danmark.

### **Slægten Goedecke**

Min tipoldemor giftede sig ind i en anden, ældgammel adelsslægt ved navn Goedecke, der havde sin oprindelse i Holland, og som havde bredt sig derfra. Den havde bl.a. siddet på forpagtergården Carlshof under godset Testorf i Holsten. Hendes svigerfar, mecklenburgeren Carl Friedrich Heinrich Goedecke (1804-1872), forpagtede også i en periode Carlshof. Senere forpagtede han gennem 20 år Christianssæde i Skørtinge på Lolland, og sidst ejede han, som nævnt, i fem år Oxholm. Han var gift med Friederica Sophia Louisa Kayatz (1803-f. 1845) fra Lübeck.

Hendes mand var sønnen, Carl Johann Georg Goedecke (1836-1909), født på Carlshof, løjtnant og senere forpagter af Lergeholm Grevskab, Sverige. Det kan muligvis dreje sig om Lärjeholm på Sveriges vestkyst, ikke langt fra Göteborg.

Stavemåderne kan variere. I tidligere tider var det almindeligt at stave navne, som man syntes, at de lød.

### **Mejlborg i Aarhus**

Deres datter, Johanne Marie Elisabeth Goedecke (1867-1920), blev i 1892 gift med en dygtig mand, Fritz Julius Petersen (1869-1911), københavner fra en kælder i Sølvgade og søn af en høker. Som ung blev han ansat på Güssefeldt & Rées fabrik i Kastrup, der i 1891 blev overtaget af Dansk Svovlsyre- og Superphosphat-Fabrik. I den forbindelse måtte han i 1892 flytte til Aarhus, hvor han i 1897 blev udnævnt til forretningsfører – i vore dage ville man sige direktør – for Aarhus-afdelingen af det nystartede salgsselskab Det Danske Gødningskompagni. Intensivering af landbruget førte til, at der var mange penge at tjene på gødning, og konkurrencen var hård. Min oldefar var en de nye tiders mand. Musiske interesser havde han også. Han opbyggede en samling af sin yndlingsmaler, den kendte historiemaler Carl Blochs (1834-1890) værker, han opbyggede et bibliotek med bl.a. leksika og værker inden for geografi, historie og musik samt sin samtids moderne forfattere, Bjørnsson, Ibsen, Ingemann, Kielland, Lie m.fl., og han spillede selv en habil violin. Min farmor havde i mange år hans violinbue hængende på væggen. Den nye, ansvarsfulde stilling gjorde det muligt at flytte ind i en stor, herskabelig lejlighed i den i 1896-1898 opførte fashionable ejendom Mejlborg i Mejlgade med udsigt over Aarhus-bugten. Et gammelt postkort viser, hvordan den så ud i min farmors





*Mejlburg, som den så ud i min farmors barndom.*

barndom. Boede man dér, kunne man ikke komme sammen med nogen, der ikke havde hummergeafler, og man kunne ikke komme sammen med nogen, der spillede Grieg.

Men glæden blev kort. 18. august 1899 legede en 7-årig dreng med tændstikker på Jacobsen & Petersens tømmerplads. Ilden bredte sig med lynets hast til det oplagrede tømmer, og derfra sprang den fra hus til hus. Brandmænd og soldater fra garnisonen i Aarhus kæmpede forgæves. Da den nye dag gryede, var 19 bygninger brændt ned. Heraf 14 i Mejlgade. Af Mejlburg stod kun ydermurene tilbage. Allerede samme år begyndte genopbygningen af Mejlburg til (næsten) samme udseende som før branden. Men kunstsamlingen var gået tabt, og familien måtte med kokkepige og stuepige flytte fra Mejlgade til Fredensgade.

Vi er nu kommet så langt op i tiden, at der eksisterer et foto af min oldefar. Han fik et kort liv. Allerede som 42-årig faldt han død om, og min oldemor og hendes to børn måtte opgive det gode liv i Aarhus. Med mandens urne under armen og de to børn rejste hun til mere beskedne forhold i København, hvor min farmor kom til at tilbringe sit fattige, voksne liv med tidlig skilsmisse og in-



*Fritz Julius Petersen (1869-1911)*

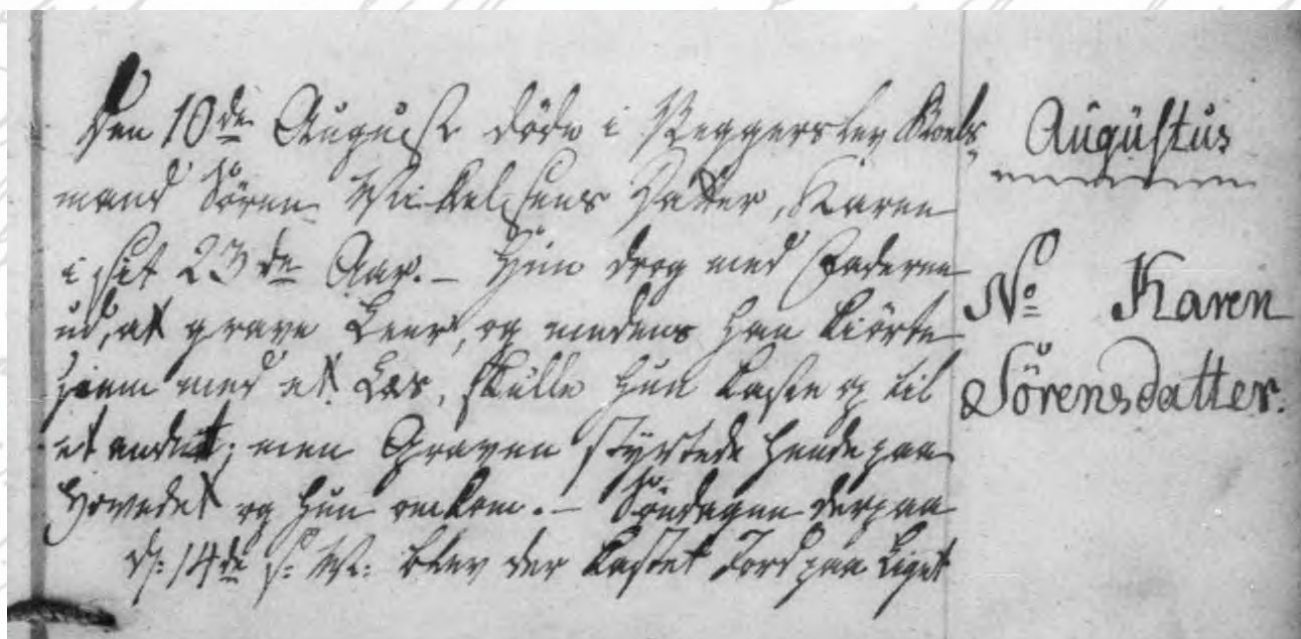
validerende sygdom. En betragtelig nedtur fra sin lykkelige, velhavende barndom, som hun altid med vemod tænkte tilbage på.

Sic transit gloria mundi.

## Gotisk tekstprøve

Dette nummers tekstprøve er hentet fra kirkebogen for Veggerslev Sogn i Randers Amt for perioden 1779-1813. Den kan læses på Arkivalieronline, opslag 12. Igen engang drejer det sig om et dødsfald efter en ulykkelig hændelse.

Læs teksten igennem, gerne flere gange, hvis du ikke straks får alle bogstaverne på plads. Ser den svær ud ved første øjekast, vil den nok åbne sig ved anden og tredje gennemlæsning. Når du ikke synes, du kan komme længere med den, finder du den korrekte tydning på Danske Slægtsforskeres hjemmeside [www.slaegt.dk](http://www.slaegt.dk) under menuen Foreningen > Bladet > Bilag til bladet.



## Familie ude omkring i verden?

Søger du familiemedlemmer, der er udvandret til fx Amerika? Så ved du måske også, at det bedste sted at gå hen for at finde oplysninger er søgesiden Ancestry, der tilbyder søgninger i amerikanske (samt canadiske og engelske) folketællinger, militærpapirer, Social Security Death Index og meget andet. Men som altså også tager sig godt betalt for sine udmærkede services!

Som medlem af Danske Slægtsforskere kan du få foretaget opslag i databasen ganske gratis. I vores Forum ([www.slaegt.dk/forum](http://www.slaegt.dk/forum)) i gruppen Opslag internationalt

tilbyder vi denne særlige service. Det eneste, du skal gøre, er at finde frem til indlægget Hjælp med opslag i Ancestry.com og skrive et svar i tråden, hvor du forklarer, hvad du søger efter. I løbet af kort vil du få svar tilbage med de forhåbentlig gode oplysninger, der kan trækkes ud af Ancestrys databaser.

Benyt dig endelig af denne fine mulighed. Husk, at du skal være logget ind på hjemmesiden for at skrive i Forum.





# To skeer gennem 192 år



**Af Preben Dammeyer**

Hyacintvej 8, 8930 Randers NØ

Tlf. 86 42 98 87

p.dammeyer@dn.dk

1800-tallets første 30 år var et mørkt kapitel i Danmarks og Frederik den Sjettes historie – grå og fattig. "Der var lavt til loftet i Danmarks hus", lyder et gammelt citat.

1801 røvede englænderne den danske flåde. 1807 bombarderede de København. 1813 gik Danmark statsbankerot, og 1814 mistede vi Norge.

I 10-året 1818-28 var der landbrugskrise. Der var kun lidt at tjene og meget at tabe på landmændenes vigtigste produkt – korn. Bøndernes købekraft var udtømt, og landbruget lå nærmest i ruiner.

I denne meget vanskelige tid levede i Vindelev Sogn nord-vest for Vejle en landmandsfamilie, mine tipoldeforældre, Jens Jensen og Anne Else Olufsdatter, med deres børn, og de gennemlevede hele landbrugskrisen.

I 1827 fik englænderne øje på det danske korn, og selvom vi danskere var uenige med dem, måtte de godt købe vores korn. Priserne steg, og der begyndte igen at komme velstand til de danske bønder.

I 1827 fyldte sønnen Jens Jensen 28 år og skulle troloves med den 24-årige Karen Henrichsdatter på Vindelevgård i Vindelev Sogn, datter af Henrich Henrichsen og Drude Elisabeth Kathrine Pedersdatter Hobolt. Begge fædre var forlovere.

Vi må forestille os, at landmændene igen var kommet så meget til kræfter efter krisen, at der kunne blive råd til en trolovelsesgave – og der blev råd til en trolovelsesgave – et par kostbare skeer. Men hvem var giverne? Måske en gave fra hver familie – fra forloverne? Eller fra Karens mor, Drude Elisabeth, som var en velhavende dame, datter af organist og sognefoged i Nørup Sogn, Peder Hilarii Hobolt?

Det unge trolovede par, Karen og Jens, blev viet en kold vinterdag i januar 1828. De blev ejere af Vindelevgård, en slægtsgård efter Karens forældre. Jens Jensen blev sognefoged og Dannebrogsmænd. Han blev 82 år gammel, mens Karen kun blev 53 år.

Men hvor er skeerne nu, 192 år efter at de blev givet som trolovelsesgave?

## Skeernes fremkomst og herkomst

Først efter vores fars død i 2002 – og efter at hans kone i andet ægteskab i 2007 var flyttet på plejehjem – fik vi fem brødre i 4. generation efter skeernes første ejerskab kendskab til eksistensen af den ene ske.

Vores barndomshjem på Bethesdavej i Aarhus skulle nu tømmes, og en dag i juli måned 2007 gik vi alle fem sammen med vores koner huset igennem fra kælder til kvist for at fjerne det af indboet, der havde vores interesse.

Efter en lang og spændende dag var vi overbeviste om, at nu var der ikke mere af interesse. Men da en af mine brødre som den sidste forlod huset gennem køkkenet, trak han bestikskuffen ud – nærmest som en sidste hilsen til barndommens køkken.

I skuffen lå alt det gamle dagligbestik. Med en refleksagtig og ligegyldig bevægelse skubbede han lidt til det øverste og



*Her ses forsiden med den nedslidte gravering på forsiden og initialerne på bagsiden*

fik øje på en gammel ske, som ikke lignede det øvrige bestik. Han vendte skeen og så initialerne – her var da vist noget, der kunne have vores interesse!

Ved min hjælp (jeg skulle dog først studere vores slægts-tavle) blev det indgraverede på bagsiden tydet. J.J.S., som står for Jens Jens Søn, og K.H.D. for Karen Henrichs Datter – vore tipoldeforældre – Windelev 1827.

Min bror, der boede i Sejs ved Silkeborg, fik senere skeen og viste den til museumsinspektøren på Silkeborg Museum, som straks sagde: "Den passer I da på!", og konservatoren anbefalede, vi ikke pudser skeen, da der slides et lag metal af hver gang.

Ved hjælp af specialister på Tønder Museum fik vi oplyst, at sølvstemplet FLCH fortæller, at skeen var fra sølvmedemesterfirmaet Frederik Ludvig Christopher Hogrefe i Vejle, men skabt af hans enke, som også var sølvmed. Skeen menes at være af nysølv, som netop var blevet opfundet i Tyskland i 1820'erne. Nysølv består af kobber, nikkel og zink – en legering, der ligner sølv.

Senere på året arbejdede min bror en dag i sin have i Sejs, da hans kone kom ud med et begejstret smil. Først troede han, hun kaldte til frokost, men hun stod med to ens skeer i hånden!!

"Ser jeg dobbelt på grund af det hårde gravearbejde?" Nej, der lå to ens skeer i hånden! Aase havde trukket en skuffe helt ud, som normalt kun kom halvt ud. Der lå den anden ske!

Der kan ikke gives anden forklaring, end at skeerne er gået i arv, først til sønnen Jens Jensen i Hvejsel Sogn ved Vejle og senere til hans datter i Vejle (vores mormor), som efterfølgende har foræret en ske til hver af sine to piger (vores mor og moster).

Skeen, der blev "fundet" i Sejs, har familien dér engang fået af vores moster, og den har altså ligget godt beskyttet – gemt og glemt inderst i skuffen. Den anden ske har tilsyneladende ikke vakt den store opmærksomhed i skuffen i vores barndomshjem efter vores mors død i 1970.

Kun ved en tilfældig indskydelse i absolut sidste sekund er det altså lykkedes at forene de to skeer i 5. generation.

### Lidt forskellige skeer

En dag skal skeerne igen arves. Vi håber, de fremover må blive bevaret hos en slægtning, der vil glæde sig over dem og deres historie – og ikke kun bruge dem som grydeskrabere!

Skeerne er ikke helt ens. Man kan se, at de har været brugt flittigt gennem generationerne. Graveringen på forsiden er næsten slidt bort. Skebladet på den ene ske er pænt afrundet fortil og har en bredde på 43 mm. Det andet er slidt skævt på den side, man skraber en gryde eller tallerken med, når man bruger højre hånd, og det skeblad er 45 mm bredt. Skeerne har samme længde og har ens graving og stempel.

Mon det kan være en slank dameske og en bredere herreske, eller skyldes breddeforskellen alene, at skeerne er fremstillet ved håndarbejde? – Det opklares aldrig!



*De to gamle skeer kan nu igen ligge ved siden af hinanden.*

# Sogneprotokoller

Af Jan Andersen

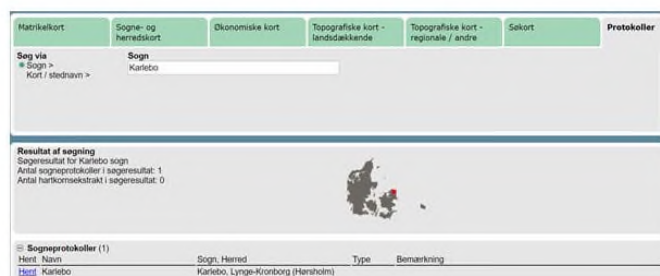
Boelsvang 26  
DK-2970 Hørsholm  
2022 1196  
jan@jan2970.dk  
www.jan2970.dk



Ved matrikuleringen i første halvdel af 1800-tallet blev der for hvert landsogn udarbejdet en protokol. Protokollen gennemgår pr ejerlav, hvem der ejer og bruger en matrikel og giver en detaljeret opgørelse over hartkornet. Protokollerne blev udarbejdet i perioden 1806-22.

Ved at sammenholde protokollerne med folketællingen i 1834 kan man med lidt held finde ud af, hvor ens forfædre boede.

Protokollerne findes via Historiske kort på nettet: <https://hkpn.gst.dk/>



Jeg vil kortlægge Brønsholm By ejerlav, som befinder sig i Karlebo Sogn. Klik på Hent og downloadingen starter; der er tale om en protokol på 426 opslag, så det kan godt tage lidt tid.

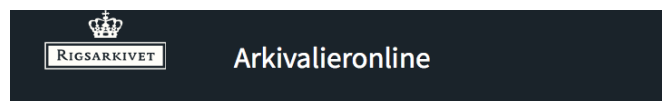
Brønsholm By starter på opslag 235. Matrikel 2a ejes af Anders Bodelsen (opslag 241).

Brønsholm By består på dette tidspunkt af 36 matrikler.

I FT 1834 kan jeg genfinde 21 af de i protokollen nævnte personer. For disse ved vi nu, hvilken matrikel de boede på. Anders Bodelsen fra matrikel 2a er ikke en af de genfundne personer.

Hvem boede i 1834 på matrikel 2a?

Vi går nu til Arkivalieronline, [www.sa.dk](http://www.sa.dk) og under Se mere klikker vi på Ejendomme og herefter *Realregistre, skøde- og panteprotokoller*. Endelig vælger vi fra dropdownmenuen: Frederiksborg Amt, Hørsholm Birk, Realregister: 1. række (1849 – 1863). Hørsholm og Karlebo.



## Realregistre, skøde- og panteprotokoller

Amt

Arkiv

Indhold

- [Navnregister til skøde- og panteprotokoller \(1793 - 1927\)](#)
- [Realregister: 1. række \(1849 - 1863\)](#)
  - [Bloustrød og Birkerød](#)
  - [Hørsholm og Karlebo](#)
- [Realregister: 2. række: Birkerød \(1863 - 1944\)](#)
- [Realregister: 2. række: Bloustrød \(1863 - 1945\)](#)

Matrikel 2a finder vi på opslag 224:

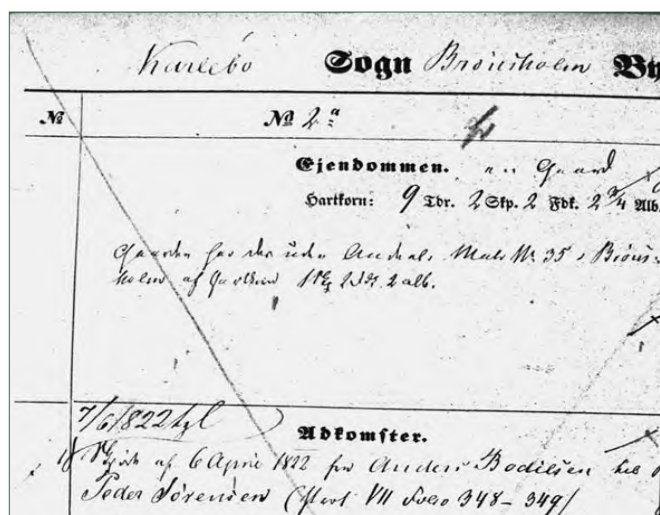
Sogn og Bye eller Stedets Navn.	Ejeren.	Brugeren.	Det nuværende Matrikuls Hartkorn.						Jordernes Navn eller anden Benævnelse.	Jordernes partielle Indhold i geometrisk Mål.	Taksation imod 24 Q. skat. - Alm.	Jordernes geometriske Indhold, summarisk efter Classerne.	Taksation imod 24 Q. skat. - Alm.	Jordernes Indhold i reducere Størrelse.	Nye Matrikuls Hartkorn.	Nye Matrikuls Num. mtr.	Pagina i Journalen.			
			Privilegeret.		Uprivilegeret.		Skovskylid.											Ager og Eng.		Skovskylid.
Tak. 1849.	1850.	1851.	1852.	1853.	1854.	Tak. 1849.	1850.	1851.	1852.	1853.	1854.	Q. skat. - Alm.	Q. skat. - Alm.	Tak. 1849.	1850.	1851.	1852.	1853.	1854.	
Carleboe Sogn. Brønsholm Bye.	Anders Bodelsen.	Strandport.					6.	3.	1.	25.										
							7.	2.	2.											



Vi kan her se, at Anders Bodelsen i 1822 solgte matrikel 2a til Peder Sørensen.

I FT 1834 har vi ganske rigtigt i Brønsholm By gårdmand Peder Sørensen, 41 år.

Via realregisteret kan vi således identificere, hvem der ejede de 36 matrikler i 1834.



## Sådan kan man finde en fødsel



**Af Henning Karlby**  
Rylevej 8, 5464 Brenderup  
64 44 28 08  
karlby@privat.dk

Historien her handler om pigen/konen Anne Marie Jensdatter. Jeg kunne ikke finde hendes fødsel. Jeg kommer som så mange af os med viden fra hendes børn og er på vej bagud i historien.

Jeg søger hende altså i folketællingerne. Da det er hendes fødsel, jeg gerne vil have styr på, er det folketællingerne efter 1845, der er interessante.

**1845:** Her finder jeg i Munkebo Sogn, Odense Amt:  
Mads Jespersen, 51 år, Tømmermand, [født] her i sognet.

Anne Marie Jensdatter, 51 år, hans kone, [født i] Kjølstруп Sogn, Odense Amt.

Pouline Marie Madsen, 12 år, deres datter, [født] Her i sognet.

**1850:** Her finder jeg ligeledes i Munkebo Sogn:  
Mads Jespersen, 55 år, Tømmermand, Huusfader, her i Sognet.

Anne Marie Jensdatter, 56 år, hans kone, Kjølstруп Sogn, Odense Amt.

Pouline Marie Madsen, 17 år, deres datter, her i Sognet.  
Mads Henrik Hein, 8 år, Plejebarn, Datters Søn, her i Sognet.

Hvis jeg tager udgangspunkt i de nævnte folketællinger, burde hun være født i Kølstrup Sogn, Odense Amt enten 1794 eller 1795.

Så må jeg altså i gang med kirkebogen for Kølstrup Sogn. Jeg begynder min søgen 1792, da man ikke altid kan stole på aldersangivelserne i folketællingerne.

Den første, jeg støder på, er en Anna Maria; men dengang var de ikke altid særligt kritiske med at stave, så Anne Marie og Anna Maria kan være den samme.

2. oktober 1794 døbes Christian Hansen og Johanne Larsdatters datter – Anna Maria i Kiertinge?

2. november 1794 døbes Juchum Larsen og Maren Knudsdatters datter – Anna Maria i Ladby?

28. december 1794 døbes Søren Hansen og Anna Margrethe Hansdatters datter – Anna Maria i Kiertinge?

24. januar 1796 døbes Peder Christophersen og Maren Mathiasdatters datter – Anna Maria i Kiertinge?





Så er der ikke flere Anna Maria i perioden indtil 1799. Ingen af de fundne giver dog nogen mening, da efternavnet skal være Jensdatter.

En søgen i folketællingerne og kirkebøgerne fører frem til, at Anne Marie Jensdatter dør den 4. januar 1870; hun bliver begravet 10. januar på Munkebo Kirkegaard, Odense Amt.

Her oplyses også, at hun var Snedker Mads Jespersen kone i Munkebo, og at hun blev 74½ år gammel. Dvs. hun burde være født omkring juni 1795.

Kan hun være døbt i et andet sogn? Kølstrup Sogn ligger i Bjerge Herred på Nordøstfyn. Nu kigger jeg så på Danske Slægtsforskeres kort over sogne og herreder (kan findes under menuen Kilder).

Hun er bosat i Munkebo, så det kunne være en mulighed, men Munkebo Præstegård er desværre nedbrændt 5. januar 1740, derefter igen 7. december 1773 og sidste gang 12. oktober 1842. Der findes derfor ikke kirkebøger ældre end 1814. Men hvad med nabosognet Drigstrup? Nej, her

fødes desværre ingen, der får navnet Anne Marie eller Anna Maria. Det samme gælder Revninge Sogn. Så kom turen til Rynkeby Sogn.

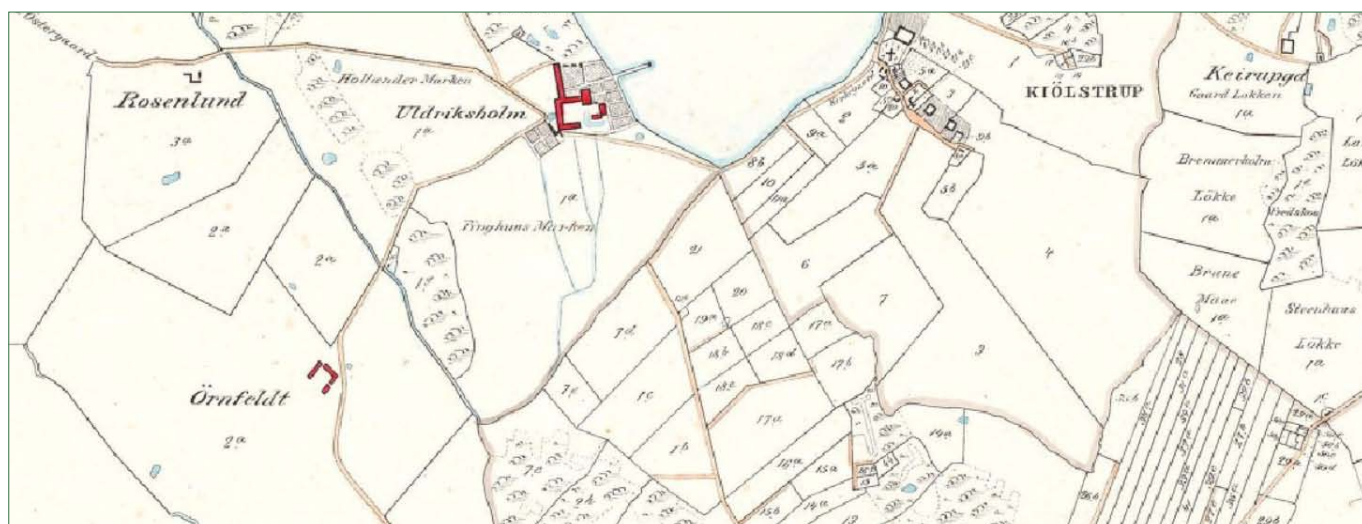
Jamen dog, her dukker en Anne Marie op, der bliver døbt i kirken den 28. juni 1795.

I kirkebogen står side 309b: d. 28de Junii Jens Larsen Ladefoged paa Ulrichsholm og Hustrue Anne Sophie Larsdatter opholdende sig hos Smeden i Hundslef, deres d. 5te Junii hjemmedøbte Datter Anne Marie.

Her er både Anne Marie og en fader, der hedder Jens. Men Rynkeby ligger et godt stykke syd for Kølstrup. Men hvad er Ulrichsholm? En ladefoged er på dette tidspunkt en gårdbestyrer, dvs. han har bestyret den Ladegård (Avlsgård), der hørte til slottet Ulrichsholm.

Når jeg finder et kort frem, så er Ulrichsholm som nævnt et slot, der ligger ca. 1,5 km vest for Kølstrup og er en del af Kølstrup Sogn. Forskellen på et slot og en herregård er, at et slot hørte under kronen (skulle have været beboet eller ejet af et medlem af et kongehus), mens herregårde var store selvstændige gårde; her kunne ejerens titel være greve eller blot godsejer. Da Anne Marie bliver født, er ejeren på Ulrichsholm Poul Rosenørn, som også var stiftamtmand.

Det viser sig altså, at det er korrekt, at hun er født i Kølstrup; problemet er blot, at hun ikke blev døbt i Kølstrup Kirke, hvor hun resten af livet siger, at hun hørte til, da hun blev født. Jeg havde egentlig for nogle år siden opgivet at finde hende og var blevet enig med mig selv om, at hendes fødsel ville jeg aldrig finde. Men så havde jeg for nylig lidt overskud til at give hende et ekstra forsøg. Så mit råd til andre er: Prøv igen.



## Livet på landet før i tiden

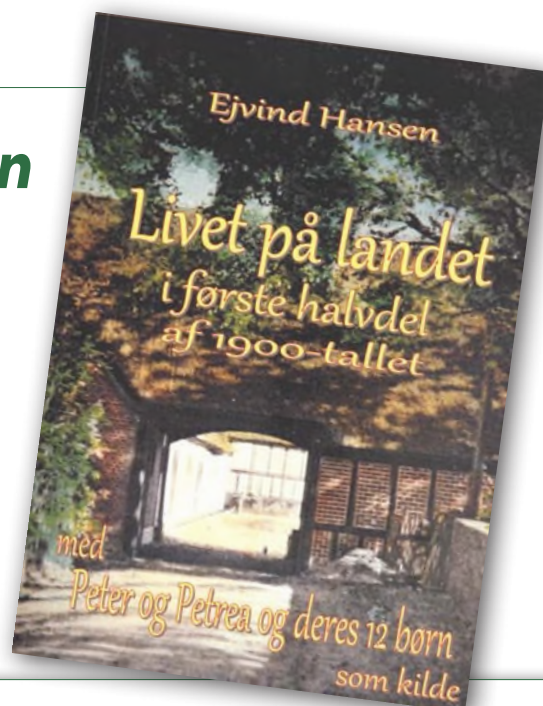
*Livet på landet i første halvdel af 1900-tallet* er titlen på en bog, som netop er udkommet, og den giver da også en beskrivelse, der kommer rundt i næsten alle kroge af den dagligdag, som folk på landet levede i for ca. 100 år siden. Undertitlen, *Med Peter og Petrea og deres 12 børn* som kilde, antyder, at der er lagt en personlig vinkel i beskrivelserne.

Udgangspunktet er ægteparret Petrea Lauritsen (1882-1954) og Peter Knudsen (1882-1963), der i mange år drev den gamle præstegård i Uldum mellem Horsens og Vejle. De satte 12 børn, hvoraf det ene døde som lille, i verden, og bogen er blevet til, ved at et barnebarn af Petrea og Peter, Ejvind Hansen, har samlet familiens billeder og breve og foretaget lange interviews med sine mostre og morbrødre – samt enkelte kusiner. En indsamling, der har stået på gennem mange år. Ud af det store materiale har han sammenstykket bogen, der består af et væld af billeder og kortere og længere klip fra breve og interviews.

En slægtsbog? Ja, på en måde, men forvent ikke traditionelt biografisk stof med velordnede data om fødsel, dåb, vielse osv. Hovedvægten ligger så afgjort på beskrivelsen af hverdagslivet, helt i trit med titlen. Bogen er delt op i 41 afsnit med hver sit emne: husets indretning, livet i køkkenet, husdyrene, marken, fritiden, haven, skolen, arbejdet, økonomien m.v., og meningen er ikke, at bogen skal læses fra ende til anden; læseren inviteres til at kigge i indholdsfortegnelsen (der består af minibilleder af forsiderne til de enkelte afsnit) og plukke det ud, der måtte interessere.

Beskrivelsen af de enkelte emner er hentet fra familiemedlemernes personlige erindringer, suppleret med billederne og korte tekstbokse med forklaringer. Ind imellem kan det godt blive lidt privat, og nogle klip er så korte, at informationsværdien bliver begrænset, som fx: Dine søstre er i roerne i eftermiddag (citat fra et brev). Men overordnet betragtet lykkes det at skabe fine og detaljerede billeder af, hvordan livet har formet sig. Vi kommer fx på guidede rundture i køkken, bryggers og stald og bliver præsenteret for de mange redskaber og maskiner, som familien havde, og hører om, hvordan arbejdet foregik. Andre afsnit fortæller om, hvilke lege, især sanglege, børnene morede sig med til børnegilder og fødselsdage, og om ungdommens fritidsbeskæftigelser, gymnastik og dilettant (amatørteater). For slet ikke at tale om de mange cykelture, de unge begav sig ud på. En del læsere vil sikkert hengive sig til frydefuld nostalgi, når de blader bogen igennem og støder på ting, som deres forældre har kunnet berette om.

Men hvad der især gør bogen interessant og anderledes, er den måde, den er opbygget på. Som nævnt er der fokus på de en-



Livet på landet i første halvdel af 1900-tallet.  
Eget Forlag, 2019. Stort format, rigt illustreret,  
420 sider. Pris: 275 kr. plus forsendelse.

Bogen kan bestilles hos Ejvind Hansen på adressen:  
ejvind@lillevej.dk. Se evt. mere på [www.lillevej.dk](http://www.lillevej.dk)

kelte emner, som hver har fået et nummer, som optræder øverst på siderne – her er ingen sidetal. Hvert emne indledes med en side, der beskriver, hvilke underemner man her kan læse om, og det er disse forsider, der udgør indholdsfortegnelsen. De mange billeder, der er fundet frem, spiller en hovedrolle; adskillige af dem er gamle og rent teknisk glimrer de ikke altid, men de fortæller deres del af historien, og vi må bære over med kvaliteten. Teksten er sat i bokse: med grøn ramme, hvis det er faktabokse, og med rød ramme ved citater fra interviews eller breve. Interviewene er gengivet ordret efter afskriften; endda en klamme med [latter] er medtaget, når der er sagt noget morsomt.

Forfatteren – eller redaktøren, som må være den rigtige betegnelse – har gjort det let at finde rundt i bogen, idet det første afsnit netop fortæller om bogens opbygning og om de kilder, der er brugt. Her er også kort over egnen med markering af de steder, hvor Petrea og Peter er født og har boet gennem livet.

Til alle, der gerne vil vide noget om livet på landet dengang, og alle, som måske drømmer om at selv at gøre noget ved slægts-historieskrivningen, er her inspiration at hente. Det er en bog, man ikke kan lade være med at blade i, når man får den i hænderne. Sådan kan en slægtsbog også laves.

Anmeldt af Kathrine Tobiasen





## HUSK

at du selv skal kontrollere og opdatere dine medlemsdata, såsom post- og mailadresse. Kun på den måde sikrer du dig, at du får bladet hvert kvartal.

Det er vigtigt, at vi har din mailadresse, da du så får vores nyhedsbreve, og vi kan kontakte dig, hvis der skulle opstå problemer.

## Hjemmeside

### Danske Slægtsforskeres hjemmeside

[www.slaegt.dk](http://www.slaegt.dk)

Webmaster: Jesper Skov  
[webmaster@slaegt.dk](mailto:webmaster@slaegt.dk)

## Kommende møder i Danske Slægtsforskere

### Bestyrelsesmøder:

9. november 2019

18. januar 2020

8. marts 2020

Alle møder holdes i Odense

## Danske Slægtsforskeres ekspedition

### Henvendelser til Danske Slægtsforskeres ekspedition sker via adressen:

[ekspedition@slaegt.dk](mailto:ekspedition@slaegt.dk)  
Tlf. 52 79 90 20  
Telefonen er åben for ekspedition  
Mandag kl. 15-17 – ellers telefonsvarer

Ekspeditionen står for:

- Pasning af foreningens medlemskartotek – Ind/udmeldelser, adresseændringer for medlemmer, der ikke selv kan klare dette
- Forsendelse af bøger, blad, m.v.  
Se udvalget her [www.dsshop.dk](http://www.dsshop.dk)
- Hjælp til medlemmer, der har login-problemer
- Besvarelse af diverse spørgsmål, dog ikke decideret slægtsforskningshjælp

## Danske Slægtsforskeres bestyrelse

<b>Kirsten Sanders</b> , Formand. Asselsvej 169, 7990 Ø. Assels. Tlf. 21 21 30 91	<a href="mailto:KIS@slaegt.dk">KIS@slaegt.dk</a>
<b>Per Andersen</b> , Næstformand. Jyllingevej 111, 2720 Vanløse.	<a href="mailto:PAN@slaegt.dk">PAN@slaegt.dk</a>
<b>Niels Aage Bach</b> , Kasserer. Bjørnøvænget 5, 6000 Kolding.	<a href="mailto:NAB@slaegt.dk">NAB@slaegt.dk</a>
<b>Kathrine Tobiasen</b> , Redaktør. DIS-Forum. Korsagervej 13, 8940 Randers SV. Tlf. 41 28 65 30	<a href="mailto:KTO@slaegt.dk">KTO@slaegt.dk</a>
<b>Michael Dupont</b> , Sekretær. Erdalsvej 60, 2600 Glostrup.	<a href="mailto:MID@slaegt.dk">MID@slaegt.dk</a>
<b>Anton Blaabjerg</b> , Fredensgade 38, 8800 Viborg. Tlf. 86 61 04 36	<a href="mailto:ABL@slaegt.dk">ABL@slaegt.dk</a>
<b>Bodil Grove Christensen</b> , Hvedevej 1, 7490 Aulum. Tlf. 26 17 87 59	<a href="mailto:BGC@slaegt.dk">BGC@slaegt.dk</a>
<b>Jesper Skov</b> , Grøndalsvej 4, 9500 Hobro.	<a href="mailto:JKS@slaegt.dk">JKS@slaegt.dk</a>
<b>Lone Bergmann</b> , Kærlundevej 50, st.th., 2730 Herlev.	<a href="mailto:LOB@slaegt.dk">LOB@slaegt.dk</a>
<b>Valgt af lokalforeningsrådet</b>	
<b>Hans Mølgaard</b> , Markvej 46, 2660 Brøndby Strand	<a href="mailto:HMG@slaegt.dk">HMG@slaegt.dk</a>
<b>Ivan Jensen</b> , Hyldehaven 60, 8520 Lystrup	<a href="mailto:IJE@slaegt.dk">IJE@slaegt.dk</a>
<b>Suppleanter</b>	
<b>Nicolai Johansen</b> , Kystvej 9, 6320 Egernsund. Tlf. 74 44 23 83	<a href="mailto:NIC@slaegt.dk">NIC@slaegt.dk</a>
<b>Yvonne Christiansen</b> , Stubmøllevej 16, 4800 Nykøbing Falster. Tlf. 53 49 11 07	<a href="mailto:YCH@slaegt.dk">YCH@slaegt.dk</a>

# Sønderborg Slot som husvildebolig



**Af Martin Iversen Christensen**  
Fyensgade 6,  
2200 København N  
iverchrist@gmail.com

*Fra slutningen af 1. verdenskrig fungerede Sønderborg Slot som en slags husvildebolig for omkring 40 familier, som bestod af sårede fra krigen og krigsenker.*

Jeg var 9 år, da min farmor døde i 1976, men jeg husker stadig, hvordan jeg blev lidt imponeret, når hun fortalte om, hvordan hun som barn boede på Sønderborg Slot. Da jeg som voksen fandt ud af, at hun kom fra en fattig arbejderfamilie, syntes jeg ærlig talt ikke, det lød særlig sandsynligt.

En undersøgelse af arkivalierne for Sønderborg Slot på Rigsarkivets læsesal i Aabenraa indeholder ikke informationer om perioden. Og heller ikke Sønderborg Slot – Museum Sønderjylland – kender noget til, at der skulle have boet en eller flere familier på slottet.

Af slottets officielle historie fremgår det, at slottet frem til 1919 var preussisk infanterikasserne, og at hertug Ernst Günther af Augustenborg solgte slottet til den danske stat i 1921.

## Kilder som bekræfter historien

Men min farmors historie bekræftes af en række andre kilder.

Min oldefar, Hans Christian Iversen, blev såret i 1. Verdenskrig, og efter genforeningen søgte han Invalidenævnet for de Sønderjyske Landsdele om at få videreført den pension,



han havde fået fra det tyske kejserrige. Her fremgår det af sagsakterne, at familien boede på adressen Slottet 128 fra og med 1. april 1917. Samme adresse fremgår af hans midlertidige danske indfødsretsbevis fra 1921 samt af folketællingen fra 1921.

## De 40 husstande

Husstandene på Slottet fylder nogle sider i den første folketælling efter genforeningen.

En løs optælling af de øvrige beboere på slottet viser, at omkring 15 husfædre stammede fra nord for 1921-grænsen. Og ud over min oldefar har jeg desuden fundet tre af disse på listen over modtagere af invalideydelse fra det sønderjyske invalidenævn.

I folketællingen 1921 bor Hans Christian og Dorothea Marie Iversen Nielsen på Sønderborg Slot med deres to børn, Cæcilie Marie og Christian Frederik samt hendes barnebarn, Dorothea Marie Nielsen

15 andre af husfædrene stammede fra Sydslesvig eller andre dele af Tyskland, og der var seks yngre kvinder, som var enker og boede på slottet med deres familier eller alene. Herudover var der nogle enlige arbejdersker og en kvindelig aldersrentenyder.

Hans Christian Iversen (1879-1957) og hans kone, Dorothea Marie Nielsen (1874-1957), flyttede med deres børn til Perlegade omkring 1922, og her boede de, til de flyttede til Himmerland i 1940.

## Kilder

Folketællingen 1921, Sønderborg, opslag 31 og frem Transskriberet liste her:

[www.alsnissen.dk/default.asp?side=2371](http://www.alsnissen.dk/default.asp?side=2371)

Om invalidenævn:

[www.wiki.dis-danmark.dk/index.php/Invaliden%C3%A6vn](http://www.wiki.dis-danmark.dk/index.php/Invaliden%C3%A6vn)

[www.museum-sonderjylland.dk](http://www.museum-sonderjylland.dk)